

**ร้านน้ำชา บทละครพูด 3 องก์
การศึกษาภาพสะท้อน “บาดแผล” ของคนรากหญ้า
ในสภาวะความป่วยไข้ทางการเมือง**

วุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร

สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
kejianming1992@hotmail.com

กนกพร นุ่มทอง

รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์
สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kanokporn.n@ku.ac.th

รับบทความ: 22 ธันวาคม 2563

แก้ไขบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2564

ตอบรับบทความ: 19 กุมภาพันธ์ 2564

บทคัดย่อ

วรรณกรรมนอกจากจะเป็นพื้นที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดและ
อารมณ์ของผู้ประพันธ์สื่อถึงผู้อ่านแล้ว ยังเป็นพื้นที่บันทึกประวัติศาสตร์
หลากหลายด้าน รวมถึงบาดแผลของกลุ่มคนชนชั้นหนึ่ง ๆ ในยุคสมัยหนึ่ง ๆ

เพื่อบอกเล่าความทุกข์ตรมที่เกิดขึ้นจากแวดลอมทางสังคมได้ดีเช่นกัน บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ตัวอย่างเหตุการณ์หรือข้อความที่สะท้อน “บาดแผล” อันเนื่องมาจากการถูกกดขี่ข่มเหงของกลุ่มคนรากหญ้าท่ามกลางสภาวะความป่วยไข้ทางการเมืองของประเทศจีนในยุคสมัยหนึ่ง ผ่านตัวบทวรรณกรรม “ร้านน้ำชาบนทะเลทราย 3 องค์” ผลงานประพันธ์โดยเหลาเส่อ นักประพันธ์จีนผู้มีชื่อเสียง จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องดังกล่าวมีความโดดเด่นด้านการใช้เหตุการณ์ตัวละครชนชั้นรากหญ้าสะท้อนบาดแผลการดำรงคงอยู่ของชนชั้นรากหญ้าท่ามกลางความป่วยไข้ทางการเมืองของประเทศจีน 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การถูกกลืนรอน เสรีภาพในการวิจารณ์การเมือง 2) การดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอด และ 3) ความอัปจนแห่งหนทางชีวิต นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ร้านน้ำชา ยังเสมือนบันทึกประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งที่ไต่บันทึกความทุกข์ยากและความสิ้นหวังของกลุ่มชนชั้นผู้ถูกปกครองจนนำมาสู่โคกนาฏกรรมในที่สุด

คำสำคัญ: ร้านน้ำชา, บาดแผล, คนรากหญ้า, เหลาเส่อ

*Teahouse: A Study of Reflection
on the Grassroots Class' Suffering
in Political Instability*

Wuttipong Prapantamit

Chinese Major, Department of Eastern Languages,
Faculty of Humanities, Kasetsart University
kejianming1992@hotmail.com

Kanokporn Numtong

Associate Professor, Ph.D., Lecturer
Chinese Major, Department of Eastern Languages,
Faculty of Humanities, Kasetsart University
Kanokporn.n@ku.ac.th

Received: December 22, 2020

Revised: February 15, 2021

Accepted: February 19, 2021

Abstract

Literature is a critical space where author's sensibility and emotion can be related to reader. Moreover, it can be considered as a mean to state people's suffering of social

hierarchy that caused by external factors. This research's objective is to present the events and literary texts, and analyze the reflection of "trauma" which reflects on lower class' suffering caused by oppression during political instability in China from a play named *Teahouse* written by Lao She, a Chinese popular author. The research has found that the play presents the lower class' circumstance as a reflection of the suffering from being a lower class in China's political instability in 3 subjects which is the following; 1) Deprivation of liberty in political criticism, 2) Striving to survive, and 3) Living in despair. Besides, the research also shows that *Teahouse* can be recognized as an unforgettable history, noting that the ruling class' difficulty and despair can bring a tragedy in the end.

Keywords: Teahouse, Suffering, Grassroots, Lao She

1. บทนำ

ร้านน้ำชา บทธะครพูด 3 องค์ หรือ ฉาก่วน (《茶馆》 *Teahouse*) ประพันธ์ขึ้นโดยเหลาเส่อ (老舍 Lao She) นักเขียนวรรณกรรมจีนลือลือชื่อกว้างระหว่างปี ค.ศ. 1899-1966 ที่มีรสอดแทรกมุขตลก อารมณ์ขันผ่านความงามภาษาในผลงานของเขาหลายเรื่อง

ร้านน้ำชา บทธะครพูด 3 องค์ ใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่ร่วม 5 ทศวรรษ (ปี ค.ศ. 1898-1945) เป็นฉากหลังของบทธะครทั้ง 3 องค์ โดยองค์ที่ 1 เริ่มต้นในช่วงเช้าของฤดูใบไม้ร่วง ช่วงปลายราชวงศ์ชิง ปี ค.ศ. 1898 ในรัชสมัยของจักรพรรดิ กวงซี้ว (光绪 Guangxu Emperor ปี ค.ศ. 1871-1908) เป็นปีที่พระองค์ทรงบริหารราชการด้วยพระองค์เอง ซึ่งเดิมพระนางซูสีไทเฮา (慈禧太后 Empress Dowager Cixi ปี ค.ศ. 1835-1908) เป็นผู้สำเร็จราชการก่อนหน้านั้น และปีนี้เองเป็นปีที่เกิดการปฏิรูปร้อยวัน (百日 维新 Hundred Days' Reform) จากการที่จักรพรรดิกวงซี้วมีพระราชโองการปฏิรูปการปกครองฉบับแรกในวันที่ 11 มิถุนายน ปี ค.ศ. 1898

เมื่อพิจารณาเนื้อหาการปฏิรูปการปกครองของจักรพรรดิกวงซี้วพบว่า สาเหตุสำคัญหลายประการของการปฏิรูปกระทบต่อขุนนางและปัญญาชน เช่น การปรับปรุงการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ โดยเพิ่มวิชาการตะวันตกเข้าไปด้วย การยกเลิกตำแหน่งข้าราชการที่กินเงินเดือนโดยไม่ปฏิบัติราชการ ทรงอนุญาตให้ราษฎรสามัญยื่นถวายฎีกาต่อพระองค์โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านการตรวจสอบจากขุนนางดังที่ผ่านมา ผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้พระนางซูสีไทเฮาไม่พอพระทัยต่อแนวคิดตะวันตก ทรงเห็นว่าจะเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของราชสำนักและอำนาจการปกครองของพระองค์ ในที่สุดพระองค์จึงทรงรัฐประหารยึดอำนาจจากจักรพรรดิกวงซี้ว

ส่วนแกนนำนักปฏิรูปเช่นคังโหย่วเหว่ย (康有为 Kang Youwei ปี ค.ศ. 1858-1927) และเหลียงฉีเซา (梁启超 Liang Qichao ปี ค.ศ. 1873-1929) ลี้ภัยไปอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น การปฏิรูปของจักรพรรดิฉินที่ 11 เติบโตมาได้เพียง 103 วัน ก็สิ้นสุดลง (สิทธิพล เครือรัฐติกา, 2555, น. 80-83)

เหตุการณ์องค์กรที่ 2 เกิดขึ้นในเช้าหนึ่งของฤดูร้อน หลังจากการสถาปนาสาธารณรัฐจีน (中华民国 The Republic of China) ในช่วงหลังการปฏิวัติซินไฮ่ (辛亥革命 the 1911 Revolution) ปี ค.ศ. 1911 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศจีนไร้เสถียรภาพทางการเมือง ผ่นวกกับการเสียชีวิตของหยวนซื่อข่าย (袁世凯 Yuan Shikai ปี ค.ศ. 1859-1916) ในปี ค.ศ. 1916 เป็นผลให้ผู้บัญชาการทหารมณฑลต่าง ๆ และลูกน้องทางภาคเหนือของหยวนซื่อข่ายต่างแย่งอำนาจการปกครองประเทศ ทำสงครามผลักดันเข้ายึดกรุงปักกิ่งอ้างตัวเป็นรัฐบาลสาธารณรัฐจีน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2561, น. 64-66) ส่งผลให้บ้านเมือง เข้าสู่ยุคขุนศึก (民国军阀 The Warlord Era ปี ค.ศ. 1911-1927) ซึ่งเป็นช่วงที่มีดมนที่สูงสุดในช่วงประวัติศาสตร์สาธารณรัฐจีนอันเนื่องจากเกิดความวุ่นวายจากการแย่งชิงความเป็นใหญ่ของผู้ปกครองที่พหุพหุ (สิทธิพล เครือรัฐติกา, 2555, น. 111)

สำหรับองค์กรที่ 3 ปิดฉากลงด้วยการเกิดสงครามต่อต้านญี่ปุ่น (中国抗日战争 Second Sino-Japanese War) คาบเกี่ยวเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1937 ถึงเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1945 เป็นสงครามปลดแอกของชาติจีนครั้งใหญ่ที่สุด ใช้เวลายาวนานที่สุด และส่งผลกระทบมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ต่อการรุกรานของประเทศจีนสมัยใหม่ เหตุการณ์สะพานหลูโกวเฉียว (卢沟桥 The Marco Polo Bridge) ขานเมืองปักกิ่ง ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1937 คือสัญญาณเริ่มต้นของสงครามต่อต้าน

ญี่ปุ่นแบบรอบด้าน สงครามได้กินระยะเวลายืดเยื้อยาวนานกว่า 8 ปีกว่าจะสิ้นสุด (เส้าหย่ง หวังไห่ผิง, 2560, น. 437-438) แต่มีวายเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างรัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋งกับการปราบปรามกองทัพบกคอมมิวนิสต์จีนในเวลาต่อมา อิทธิพลจากสถานการณ์ทางการเมืองยิ่งทวีความเลวร้ายนำไปสู่ผลกระทบในวงกว้าง

ความโกลาหลของประวัติศาสตร์ในช่วง 5 ทศวรรษ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านที่แทรกซึมไปด้วยความป่วยไข้ทางการเมืองของประเทศจีนในขณะนั้น แม้ประวัติศาสตร์มักจะบันทึกเรื่องราวทั้งความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของชนชั้นนำและชนชั้นปกครองที่ส่งอิทธิพลต่อประเทศและการเมือง หากแต่ไม่มีพื้นที่ใดที่บันทึกผลกระทบและความเจ็บปวดของกลุ่มผู้ถูกปกครองหรือชนชั้นรากหญ้า วรรณกรรมจึงกลายเป็นพื้นที่เปิดกว้างที่ผู้ประพันธ์สามารถพรรณนาความเจ็บปวด ความทุกข์การปรับเปลี่ยนและความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ได้ ดังวรรณกรรมเรื่อง *ร้านน้ำชา* ซึ่งใช้พื้นที่ของร้านน้ำชาอยู่ใต้ในกรุงปักกิ่งเป็นฉากดำเนินเรื่องตลอดทั้ง 3 องค์ เหลาเส่ออาจมุ่งสื่อสารบอกเล่าบาดแผลของชนชั้นรากหญ้า (grassroots)¹ ผ่านการใช้ตัวละครหลักของเรื่องซึ่งเป็นกลุ่มคนรากหญ้าเป็นส่วนใหญ่ ดังข้อความตอนหนึ่งของเหลาเส่อกล่าวถึงมูลเหตุการประพันธ์วรรณกรรมดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจ

¹ ชนชั้นรากหญ้า ที่ผู้วิจัยให้ความหมายในบทความฉบับนี้ คือสามัญชนตั้งแต่ชนชั้นกลางที่ปรากฏในบทละคร เป็นกลุ่มที่ต้องทำงาน หรือใช้แรงเพื่อแลกกับเงินในการดำรงชีวิต ไปจนถึงกลุ่มคนชายขอบ ไร้อาชีพ ไร้สวัสดิการจากรัฐ

“ในพลวัตเหล่านี้ ไม่มีทางหลบหลีกปัญหาทางการเมืองไปได้ ทว่าข้าพเจ้าเองก็เชื่อว่าจะคุ้นเคยกับแนวทางการเมืองของพวกเขาขุนนางหรือคนระดับสูง จึงไม่สามารถพรรณนาความก้าวหน้าหรือความเสื่อมถอยของพวกเขาได้ ข้าพเจ้ารู้จักแค่เพียงสามัญชนเล็ก ๆ บ้างเท่านั้น”²

ข้อความข้างต้นเผยให้เห็นเป้าประสงค์ของเลาเส่อว่า เขาต้องการบันทึกประวัติศาสตร์ และเปิดเผยวิถีชีวิตของคนรากหญ้า ร้านน้ำชา จึงควรค่าแก่การอธิบายและตีความตัวบททั้ง 3 องค์ ในมิติที่บทละครพูดเรื่องนี้กำลังใช้พื้นที่ทางวรรณกรรมเป็นสนามแห่งเรื่องเล่าบาดแผลที่จะเผยให้เห็นถึงปฏิบัติการทางสังคมที่สะท้อน การถูกกลืนกิน กดทับทางสถานภาพ ความอับจน และความทุกข์ของตัวละครหลากหลายมิติ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ตัวอย่างเหตุการณ์หรือข้อความที่สะท้อน “บาดแผล” อันเนื่องมาจากการถูกกดขี่ข่มเหงของกลุ่มคนรากหญ้ามานานกลางสถานะความป่วยไข้ทางการเมืองของประเทศจีนในยุคสมัยหนึ่ง ผ่านตัวบทวรรณกรรม “ร้านน้ำชา บทละครพูด 3 องค์”

²Lao she 老舍 《答复有关〈茶馆〉的几个问题》，《剧本》1958 年第 5 期。（ข้อความแปลโดยผู้วิจัย เนื้อหาต้นฉบับภาษาจีน: ใน这些变迁里，没法子躲开政治问题。可是，我不熟悉政治舞台上的高官大人，没法子正面描写他们的促进和促退。我也不十分懂政治。我只认识一些小人物。）

3. ข้อตกลงเบื้องต้น

3.1 การแปลตัวบท รวมถึงการถอดเสียงชื่อเฉพาะต่าง ๆ อาทิ ชื่อสถานที่ หรือชื่อตัวละครทั้งหมดในบทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงตามวรรณกรรมฉบับแปลไทย โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2558 สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์

3.2 สำหรับชื่อเฉพาะอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการปรากฏใน *ร้านน้ำชา บทละครพูด 3 องก์* ฉบับแปล ผู้วิจัยถ่ายทอดเสียงเป็นภาษาไทย โดยยึดตามเกณฑ์การถ่ายทอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขรวิธีไทยของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2543 เป็นหลัก แต่ปรับให้ง่ายขึ้นตามข้อ 3.2 ในเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งอนุโลมให้ถอดเสียง zh ch sh เป็น จ; ช/ฉ; ส/ซ โดยไม่ขีดเส้นใต้ก็ได้ ส่วนคำเฉพาะที่นิยมใช้กันทั่วไปในภาษาไทยจะเลือกใช้ตามความนิยมเดิม เช่น ปักกิ่ง นานกิง พระนางซูสีไทเฮา ซุนยัตเซ็น เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยเสริมอักษรจีนและคำแปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ในวงเล็บเมื่อปรากฏเป็นครั้งแรกเพื่อความสะดวกต่อผู้อ่านในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

4. การทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

4.1 เรื่องเล่าบาดแผล (Traumatic narrative)

“ประวัติศาสตร์บาดแผลคืออดีตก่อความทุกข์ระทมเจ็บปวดต่อร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ แต่กลับไม่ได้รับการชำระสะสาง หรือไม่กระจ่างลงตัวในจิตใจของผู้ที่รับผลกระทบ โดยมากเป็นโศกนาฏกรรมที่นอกเหนือความคาดหมาย...” (ธงชัย วินิจจะกุล, 2539, น. 18) ภายใต้การเกิดประวัติศาสตร์บาดแผลขึ้นในรัฐหนึ่ง ๆ สังคมหนึ่ง ๆ ผู้ดำรงชีวิต และมีส่วน

ร่วมอยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ คือผลผลิตแห่งบาดแผลที่คงไว้ให้เห็นเป็นอนุสรณ์ เรื่องเล่าบาดแผล (Traumatic narrative) จึงอาจกลายเป็นพื้นที่ระบายน ความระทมและความเจ็บปวดของคนกลุ่มดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

บาดแผล (Trauma) เดิมเป็นภาษาละติน มีรากศัพท์มาจาก คำกรีก Traumatikos หมายถึง บาดแผลรุนแรงที่อยู่บนเรื้อนร่าง ทั้งยังมีความหมายในเชิงจิตวิทยาในแง่อารมณ์ใด ๆ ที่จะนำมาซึ่งภาวะ กระแทกกระเทือนใจ หรือเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งภาวะการสั่นสะเทือนขวัญ (Abubakar, 2017, p. 119) ในมิติทางวรรณกรรม วรรณกรรมบาดแผล คือ พื้นที่ที่สาธิตจำลองเหตุการณ์สะเทือนใจที่ผู้เล่านั้นต้องปะทะกับสภาพสังคม และแวดล้อมของตัวผู้เล่า วรรณกรรมจึงเป็นพื้นที่ที่แสดงออกของ การถูกกดทับระหว่างตัวตนของผู้เล่าและผู้อื่นด้วยวิธีการพรรณนาเรื่องเล่าของตนผ่าน พื้นที่แห่งบาดแผล (BALAEV, 2008, pp. 149-166) เช่น การบันทึกประวัติศาสตร์บาดแผลผ่านวิถีชีวิตของโสเภณี ในนวนิยายเรื่อง *13 บุปผาแห่งนานกิง* (《金陵十三钗》The flowers of war) ซึ่งใช้เหตุการณ์สังหารหมู่หนานกิง (南京大屠杀 Nanjing Massacre) เป็นฉากหลังของ เรื่อง งานศึกษาของรัชกฤษวงษ์วิลาส (2560) เรื่อง อ่าน *13 บุปผาแห่งนานกิง* ของเหยียนเกอหลิงใหม่ในฐานะตัวบทประวัติศาสตร์สตรีชายขอบ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ของวรรณกรรมดังกล่าวบันทึกประวัติศาสตร์ และบาดแผลของสตรีชายขอบที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์สงครามในครั้งนั้น

แม้การเล่าบาดแผลของผู้เขียนจะเป็นการพาตัวตนกลับไปอยู่ในพื้นที่เดิมอีกครั้ง กล่าวในอีกแง่มุมหนึ่ง การเล่าเรื่องในลักษณะดังกล่าวยังถือเป็นการบรรเทาความอัดอั้นเยียวยาบาดแผลทางใจของผู้เล่าอีกด้วย (ศิริพร แทนสุวรรณ และ วรรณะ หนูหมื่น, 2561, น. 183) ดังงานศึกษาของศิริพร

แทนสุวรรณ และวรรณะ หนูหมื่น (เรื่องเดิม) เรื่อง *นัยสำคัญในเรื่องเล่าความเจ็บปวด “ฉันคือเอรี กับประสบการณ์ข้ามแดน”* ที่สะท้อนภาพบาดแผลของธันดา สว่างเดือน โสภณีไทยที่ถูกสังคมโจมตีจากการทำอาชีพค้าบริการทางเพศในต่างแดนและเคยเป็นนักโทษหญิงข้อหาค้าประเวณี ธันดาอาศัยเรื่องเล่าอัตชีวประวัติของเธอเป็นเครื่องมือในการระบายความเจ็บปวดที่สังคมตีตราเธอในฐานะโสเภณีและนักโทษหญิง นับเป็นการใช้เรื่องพื้นที่ทางวรรณกรรมในการตั้งคำถามกับสังคมอย่างท้าทาย ซึ่งมองภาพแบบเหมารวม (Stereotype) ว่า โสเภณีหรือนักโทษหญิงก็ล้วนเป็นผู้หญิงเลว วรรณกรรมเรื่องดังกล่าวจึงพยายามเรียกร้องความเท่าเทียมในคุณค่าความเป็นคน

อนึ่ง แม้ว่าเรื่องเล่าบาดแผลจะเป็นพื้นที่สำคัญที่เป็นหนึ่งในวิธีการระบายความทุกข์เพื่อเยียวยาบาดแผลของผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หากแต่อุปสรรคอย่างหนึ่งของงานเขียนประเภทดังกล่าว คือ ผู้เล่าต้องพินทนในการกลับไปรื้อฟื้นความทรงจำในอดีตเพื่อถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จึงอาจทำให้ผู้เล่ารู้สึกเหมือนกลับไปเผชิญหน้ากับเหตุการณ์นั้นอีกครั้ง (ปณณวิษณุ ผสมทรัพย์, 2561, น. 153) ดังกรณีศึกษาจากบทความเรื่อง ความยั่งยืนในอุดมการณ์และการลิตรอนความเป็นมนุษย์ในเรื่องเล่าบาดแผลเรื่อง *หนีเกาหลี่เหนือ* (Escape from Camp 14) ของปณณวิษณุ ผสมทรัพย์ (2561) สะท้อนให้เห็นบาดแผลแห่งความทุกข์จากสภาพชีวิตความเป็นอยู่จากการเล่าเรื่องของชิน อินกึน เด็กหนุ่มชาวเกาหลี่เหนือซึ่งตกเป็นเหยื่อนักโทษทางการเมืองในค่ายกักกันหมายเลข 14 ที่ต้องเผชิญกับความหิวโหยและการลดทอนความเป็นมนุษย์ภายใต้ระบอบเผด็จการคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลเกาหลี่เหนือ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นว่า เรื่องเล่าบาดแผลที่ปรากฏในหนึ่งรูปแบบการประพันธ์ทางวรรณกรรม คือ งานเขียนที่สะท้อนประสบการณ์ความเจ็บปวดของผู้เล่าซึ่งต้องอาศัยความกล้ากลืนที่ต้องกลับไปรื้อฟื้นความทรงจำอันเจ็บปวดในขณะนั้นเพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ต่อความยุติธรรมในสังคม การถูกตีตราจากสังคมเพื่อโต้แย้ง ย้อนถามสังคมต่อประเด็นบางประการ ขณะเดียวกันการบันทึกประวัติศาสตร์บาดแผลไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงการรื้อฟื้นประสบการณ์อันเจ็บปวดที่ผู้เล่าอาจลืมไปแล้วเท่านั้น แต่ยังเป็นการระบายความเครียดและอารมณ์ของผู้เขียนไปในตัวอีกด้วย

เมื่อนำกรอบการศึกษาข้างต้นมาเป็นแว่นสะท้อนในการพิจารณาการดำเนินฉากตลอดทั้ง 3 องค์ ที่คาบเกี่ยวช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์กว่า 5 ทศวรรษ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1898-1945 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดและใช้ชีวิตท่ามกลางพลวัตทางการเมืองของจีนมาโดยตลอด ขณะเดียวกันเมื่อวิเคราะห์ภูมิหลังของผู้ประพันธ์พบว่า เหล่าเสอเติบโตในกรุงปักกิ่งภายใต้ครอบครัวที่อยู่ในสถานะชนชั้นรากหญ้า ผสมกับเหล่าเสอค่อนข้างให้ความสนใจและเป็นกังวลกับชีวิตของประชาชนในชนชั้นล่างในปักกิ่ง และเขามักใช้ภาษาและสำนวนพรรณนาชีวิตของคนกลุ่มนี้ (Cui Yan, 2009, p. 38) จึงอาจเป็นไปได้ว่า *ร้านน้ำชา* คือหนึ่งในพื้นที่บันทึกเรื่องเล่าบาดแผลของคนรากหญ้าที่เหล่าเสอได้เคยประสบจากการพบเห็น ซึ่งอาจเป็นถึงการบอกเล่าผ่านเรื่องราวของตน และเรื่องราวของคนรอบข้างผ่านการหยิบยืมตัวละครที่เป็นชนชั้นรากหญ้าในสถานะต่าง ๆ มาเป็นผู้บอกเล่าบาดแผลเพื่อเปิดเผยแง่มุมอีกด้านหนึ่งของสังคมจีนที่กดทับความเป็นไปและการดำรงอยู่ของชนชั้นรากหญ้า

แม้ว่าสำนวนการใช้ภาษาของเหลาเส่อที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *ร้านน้ำชา* มักสอดแทรกมุกตลก และอารมณ์ขันลงในตัวบทตลอดทั้ง 3 องค์ หากแต่ภายใต้อารมณ์ขันกลับสะท้อนภาวะความเศร้า ความน่าสังเวชที่ปรากฏในตัวบทของบทละคร ซึ่งกลายเป็นความตลกร้ายที่แฝงอารมณ์ขันอันมาจากความเจ็บปวดจากปัจจัยภายนอกที่มีภาวะตึงเครียดและรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับความตาย (Stephen Connard, 2005, p. 9) การล้อเลียน รวมถึงการเสียดสีถากถางในหลายฉากสำคัญ สื่อความให้เห็นถึงบาดแผลและความดำดิ่งของจิตใจคนในชนชั้นรากหญ้าที่ต้องรับชะตากรรมจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากชนชั้นปกครองหรือบุคคลจากชนชั้นสูงกว่าภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ที่คอยบีบคั้นวิถีของตัวละคร

4.2 บทละครพูดเรื่อง *ร้านน้ำชา*

เหลาเส่อประพันธ์เรื่อง *ร้านน้ำชา* บทละครพูด 3 องค์ ขึ้น ในปี ค.ศ. 1957 (Hong Zicheng 洪子诚, 2013, p. 148) โดยใช้สถานที่อย่างร้านน้ำชาเป็นฉากหลักของเรื่อง ในช่วงเริ่มต้นกิจการราวช่วงปลายราชวงศ์ชิง จนถึงสาธารณรัฐจีน สภาพกิจการร้านน้ำชาใน กรุงปักกิ่งเป็นที่เฟื่องฟูอย่างมาก มีรูปแบบของร้านน้ำชาที่หลากหลาย ในฐานะเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณของผู้คนในสมัยนั้น มีบทบาทเป็นแหล่งพักผ่อน แหล่งพบปะทางสังคม พื้นที่สำหรับการค้า รวมถึงพื้นที่สำหรับการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรม (Li Jie, 2015, p. 29)

เหลาเส่อเคยกล่าวไว้ว่า “ร้านน้ำชา เป็นสถานที่สำหรับพบปะกัน ระหว่างศาสนาทั้งสาม และสำนักลัทธิทั้งเก้า”³ (เหลาเส่อ, 2558, น. 167) กล่าวคือ ในสมัยราชวงศ์ซิง ร้านน้ำชาเป็นพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมที่เปิดให้ผู้คนหลากหลายอาชีพ ทุกชนชั้นและวัยเข้ามาพักผ่อน ปรับทุกข์สุข และแบ่งปันเรื่องราวซึ่งกันและกัน ทั้งการเข้ามารับประทานอาหาร การพานักในกรงออกมาเดินเล่น พวกที่เลี้ยงนกก็จะใช้พื้นที่ร้านน้ำชาเป็นแหล่งยัดแข้งยัดขา ตีมน้ำชา ฟังนกร้องเพลงแข่งกัน มีคนบางกลุ่มใช้น้ำชาเป็นที่ตกลงกันในเรื่องธุรกิจ รวมถึงศูนย์แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการโหว่ของมีค่าที่ตนได้มา อาทิ ดั้มหยกที่หายาก รวมถึงขวดยานัตถ์ทำด้วยกระเบื้องสามสี (เหลาเส่อ, 2558, น. 18-19)

ร้านน้ำชาที่เหลาเส่อได้ประกอบสร้างขึ้นเป็นฉากหลัก ในการดำเนินเรื่อง ทั้ง 3 องค์ นับเป็นพื้นที่จำลองทางสังคมบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนรากหญ้าที่ตั้งอยู่ในกรุงปักกิ่ง ปรากฏตัวบทในองค์ที่ 1 ซึ่งมีการพรรณนาสถาปัตยกรรมร้านน้ำชาอยู่ไต่ อันสะท้อนให้เห็นภาพความงามของร้านน้ำชา ณ ขณะนั้นได้เป็นอย่างดี ดังสำนวนจากรวรรณกรรมฉบับแปล (2558, น. 19) ความว่า

“...พอเข้าประตูมา มีเคาน์เตอร์และเตา เพื่อประหยัดพื้นที่บนเวที อาจไม่ต้องมีเตา ทำแต่เสียงหม้อต้มน้ำกระทบกันเป็นฉากหลังห้องใหญ่มาก

³ ศาสนาทั้งสาม ลัทธิทั้งเก้า (三教九流 The Nine Schools and Three Religions of Thought) หมายถึง กลุ่มของสามัญชนที่มีความหลากหลายทางด้านสถานะทางสังคม โดยศาสนาทั้งสาม หมายรวมถึง ลัทธิขงจื้อ ศาสนาพุทธ และลัทธิเต๋า ส่วนลัทธิทั้งเก้า คือ สำนักทางความคิดทั้งเก้า คือ สำนักขงจื้อ สำนักเต๋า สำนักหยินหยาง สำนักนิตินิยม สำนักมั่วจื่อ สำนักหมิง สำนักงเหงิง สำนักจ่าเจีย และสำนักเกษตรกรรม (Yi Ming 佚名, 2014, p. 101)

เพดานสูง มีทั้งโต๊ะยาวสี่เหลี่ยมผืนผ้าและโต๊ะสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีม้านั่งยาวและม้านั่งเดี่ยวสำหรับดื่มชา มองออกนอกหน้าต่างเป็นลาน หลังบ้านสร้างเพิงพักร้อนสูง ๆ ใต้เพิงก็มีที่นั่งสำหรับดื่มชา ทั้งข้างในห้องและเพิงพักร้อนข้างนอก มีตะขอแขวนกรงนกมีแผ่นกระดาษติดไว้บอกว่า “ห้ามพูดเรื่องการเมือง””

องค์ประกอบสำคัญของร้านน้ำชาที่เหลาเล่าบรรยายไว้ได้ สอดแทรกกลิ่นอายของสถาปัตยกรรมร้านน้ำชาในกรุงปักกิ่งช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ไว้ได้อย่างแยบยล อาทิ ลักษณะของร้านที่เป็นเพดานสูง มีพื้นที่สำหรับดื่มชาทั้งในและนอกเพิง รวมถึงการตั้งตะขอแขวนกรงนก ซึ่งสื่อให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คนในยุคสมัยนั้นได้อย่าง เป็นรูปธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่อง *ร้านน้ำชา* พบว่ายังไม่มีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวมากเท่าใดนัก พบเพียงงานศึกษาของประเทศจีนอยู่บ้าง โดยงานศึกษาส่วนใหญ่เน้นศึกษาที่ประเด็น ภาพลักษณ์และสัญลักษณ์ทางภาษาที่ปรากฏในบทพูดของตัวละครเป็นหลัก อาทิ งานศึกษาของหยิงอิงผิง (杨迎平 Yang Yingping, 2015) ศึกษาในประเด็น “วิเคราะห์การประกอบสร้างประเภทของตัวละครเรื่อง *ร้านน้ำชา* ของเหลาเล่า” ผลการศึกษาเผยให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของตัวบุคคลในมิติต่าง ๆ ที่สะท้อนผ่านบทบาทของตัวละครใน 2 กลุ่ม คือ ขนชั้นปกครองและชนชั้นผู้ถูกปกครองที่ได้รับผลกระทบจากผลของสงครามและการเมือง ขณะเดียวกัน หยิงอิงผิง ยังให้ข้อคิดเห็นอีกว่า ด้วยเหตุที่เหลาเล่าเป็นคนปักกิ่ง โดยกำเนิด ซึ่งเห็นความโหดร้าย ความมีอคติทางประวัติศาสตร์ รวมถึงการถูกทำร้ายจากสงคราม ดังนั้น ตัวละครที่เหลาเล่าสร้างขึ้นจึงสะท้อนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและสังคมได้อย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้ งานศึกษาของหวังอู่เจี๋ย (王宇娟 Wang Yujuan, 2020) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์สัญลักษณ์การออกแบบภาษาของตัวละครในเรื่อง *ร้านน้ำชา* ของเหลาเส่อ” เน้นศึกษาการใช้ภาษาจากตัวบทของตัวละครในแต่ละบทบาทโดยแฝงไว้ซึ่งสัญลักษณ์บางประการ ที่ต้องการสื่อสารต่อผู้อ่าน เช่นเดียวกันกับงานศึกษาของฉิวเหมย (邱梅 Qiu Mei, 2017) ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาที่คล้ายคลึงกับงานศึกษาของ หวังอู่เจี๋ย การศึกษาเรื่อง “ลักษณะเด่นทางภาษาในบทละครเรื่อง *ร้านน้ำชา* ของเหลาเส่อ” จากการวิเคราะห์ตัวบทสะท้อนผลการศึกษา ใน 3 ประเด็นสำคัญ กล่าวคือการมีปัจเจกทางภาษา การมีพลวัตตามบริบทแวดล้อมทางภาษา และความหลากหลายทางตัวบทภาษา

อย่างไรก็ตาม เมื่อสำรวจเอกสารงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่เน้นศึกษาเพียงกระบวนการใช้ภาษาของตัวละคร หรือ วิเคราะห์การสร้างตัวละครในเรื่องเป็นหลัก ไม่ได้มีการศึกษาในแง่มุมการสะท้อนวิถีทางสังคมของกลุ่มชนชั้นรากหญ้าที่ส่งผลกระทบต่อตัวละครแต่อย่างใด หากแต่งานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยกำลังจะสะท้อนให้เห็นว่า งานศึกษาของเหลาเส่อมุ่งสะท้อนให้เห็นวิถีบาดแผลแห่งความทุกข์ยากของคนชนชั้นรากหญ้า พร้อมสะท้อนความเป็นไปของพื้นที่ที่ผูกกับประวัติศาสตร์บาดแผลท่ามกลางวิกฤตสงครามทางการเมืองของประเทศจีนที่สะท้อนให้เห็นภาพจำลองทางสังคมที่กำลังปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอด

5. ผลการศึกษา

“ร้านน้ำชา บทละครพูด 3 องค์” มีความโดดเด่นในการใช้เหตุการณ์ของตัวละครที่จัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นรากหญ้าเนื่องจากลักษณะอาชีพและสถานะทางสังคมของตัวละครที่ปรากฏในบทละครพูด เป็นไปด้วยความหลากหลาย ทั้งขุนนางในวัง เจ้าที่ดิน พ่อค้า นักเลง จารชน ไปจนถึงขอทาน และยาก อย่างไรก็ตามจากการสืบค้นภูมิหลังของตัวละครทั้งหมดพบว่ามากกว่าร้อยละ 70 % ของตัวละคร มีอาชีพและฐานะอยู่ในระดับกลางจนถึงระดับชายขอบ หรือบางตัวละครเป็นผู้ไม่มีอาชีพเป็นคนยากจน ขอทาน เร่ร่อน ทั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปเป็นตารางไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 การแสดงชื่อ เพศ อาชีพของตัวละครหลัก
และการปรากฏตัวของตัวละครหลักในแต่ละองค์

ที่	ชื่อตัวละคร	เพศ	อาชีพ / สถานะ	องค์ที่ปรากฏในบทละคร		
				1	2	3
1	หวังลีฟา (王利发 Wang Lifa)	ชาย	เจ้าของร้าน น้ำชายูไท่	✓	✓	✓
2	ถังเถียนจู่ (唐铁嘴 Soothsayer Tang)	ชาย	หมอดูโหงวเฮ้ง	✓	✓	
3	หลี่ซัน (李三 Li San)	ชาย	บ๋อยที่ร้านน้ำชา	✓	✓	
4	เอ๋อร์เต๋อจื่อ (二德子 Er Dezi)	ชาย	ทหารรักษา พระองค์ชั้น ผู้น้อย	✓		
5	หม่าอู่เหย (马五爷 Ma Wuye)	ชาย	อันธพาลท้องถิ่น	✓		

ที่	ชื่อตัวละคร	เพศ	อาชีพ / สถานะ	องค์กรที่ปรากฏในบทละคร		
				1	2	3
6	หลิวหม่าจื่อ (刘麻子 Pockface Liu)	ชาย	พ่อสื่อ นายหน้า หาคู่	✓	✓	
7	คังลิว (康六 Sixth-Born Kang)	ชาย	ชวานายากจน	✓		
8	หวงฟางจื่อ (黄胖子 Huang Pangzi)	ชาย	หัวหน้าแก๊ง อันธพาล	✓		
9	ชายชรา (老人 Old Man)	ชาย	ขอทาน คน ยากจน	✓		
10	หญิงยากจน (乡妇 Peasant Woman)	หญิง	คนขายลูกสาว	✓		
11	คังซุนจื่อ (康孙子 Kang Sunzi)	หญิง	ลูกสาวคังลิว ถูก ขายเป็นภรรยา ชั้นที่ผาง		✓	
12	หวังซูเฟิน (王苏芬 Wang Shufen)	หญิง	ภรรยาของหวังลี่ ฟา		✓	
13	ดิงเป่า (丁宝 Ding Bao)	หญิง	สาวเสิร์ฟที่ร้าน น้ำชา			✓
14	เชฟหมิง (明师傅 Chef Ming)	ชาย	พ่อครัว			✓
15	ฟางลิว (方六 Fang Liu)	ชาย	นายหน้ารับซื้อ ขายของเก่า			✓
16	เหล้าหยาง (老杨 Lao Yang)	ชาย	พ่อค้าหาบเร่			✓
17	เสี่ยวซินเหยียน (小心眼 little petty)	หญิง	สาวเสิร์ฟ			✓

ที่	ชื่อตัวละคร	เพศ	อาชีพ / สถานะ	องค์กรที่ปรากฏในบทละคร		
				1	2	3
18	ขันทีผาง (庞太監 Eunuch Pang)	ชาย	ขันที	✓		

ข้อมูลจากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตัวละครส่วนใหญ่เป็นตัวละครที่จัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นรากหญ้า ทั้งเจ้าแสร้งน้ำชาบูเท่ หมอดูโหงวเฮ้ง ทหารรักษาพระองค์ชั้นผู้น้อย อันธพาลท้องถิ่นนายหน้าหาคุ่ ขวานา ยากจน หัวหน้าแก๊งอันธพาล ขอทาน พ่อครัว นายหน้ารับซื้อขายของเก่า พ่อค้าหาบเร่ สาวเสิร์ฟ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปได้ว่าเหล่าเสออาจมุ่งถ่ายทอดวิถีชีวิตของคนชนชั้นรากหญ้าภายใต้วิกฤตทางสงครามการเมืองของประเทศจีนอย่างมีนัยสำคัญ โดยสถานะของตัวละครส่วนใหญ่ในวรรณกรรมได้กลายเป็นเครื่องมือในการเสียดสีสังคมที่สะท้อนให้เห็นวิถีของคนชนชั้นดังกล่าว ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีแห่งการถูกกดทับผ่านมิติต่าง ๆ ที่เต็มไปด้วยบาดแผลของพวกเขาผ่านมุมมองใน 3 ประเด็น สำคัญ คือ 1) การลิดรอนเสรีภาพในการวิจารณ์การเมือง 2) การปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอด 3) ความอับจนแห่งหนทางของชีวิต ดังแจกแจงตัวอย่างที่สะท้อนมุมมองทั้งสามประเด็นดังกล่าวจากตัวบทวรรณกรรมและผลการวิเคราะห์ ดังนี้

5.1 การลิดรอนเสรีภาพในการวิจารณ์การเมือง

ร้านน้ำชา ปรากฏจากการถกประเด็นพูดคุยและวิพากษ์วิจารณ์ความเป็นไปของการเมือง สถานการณ์ของกิจการในราชสำนัก รวมถึงประเทศชาติบ้านเมืองให้เห็นอยู่แทบทุกองก์ ซึ่งเป็นเสน่ห์ของวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว ภูสิทธ์ ชันติกุล (2554, น. 68-74) จัดประเภทการเป็นผู้เปิด

ประเด็นพูดคุยเรื่องการเมือง หรือให้ความรู้ผู้อื่นเป็นหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นการกระทำของประชาชนที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลง และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ขณะเดียวกันการติดตามข่าวสารการเมืองและการพูดจาปรึกษาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องของการเมืองเป็นหนึ่งในกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนยังให้ความสนใจในมิติทางการเมือง (อัมพร สุคันธวิช และ พวงเพชร สุรัตน์กิจกุล, 2562, น. 97)

หากมองตามหลักการพื้นฐานในแง่การพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ซึ่งถือเป็นหนึ่งในสิทธิของพลเมืองในฐานะส่วนประกอบทางสังคมและประเทศพึงกระทำได้ แต่เมื่อย้อนกลับมามีเคราะห์หาลงของร้านน้ำชายูโทในตำบลท กลับปรากฏป้าย “ห้ามพูดเรื่องการเมือง” (莫谈国事 Don't Talk Politics Here) ตลอดทั้ง 3 องค์ กลายเป็นปมหลักที่สะท้อนความย้อนแย้งและขัดต่อวิถีของคนในร้านน้ำชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อป้ายดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นตามวิกฤตการณ์ล่มสลายทางการเมืองในแต่ละช่วง เช่น ช่วงการสิ้นสุดการล่มสลายของราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ. 1911 ซึ่งเป็นปีที่ซุนยัตเซ็น (孫中山 Sun Yat-sen ปี ค.ศ. 1866-1925) ผู้นำฝ่ายปฏิวัติจีนสามารถล้มราชวงศ์ชิงและเปลี่ยนแปลงจากการปกครองระบบกษัตริย์มาสู่ระบอบสาธารณรัฐ (วีระชัย โชคมุกดา, 2554, น. 68) ป้ายนี้ถูกเขียนอักษรให้ใหญ่มากขึ้น หรือในช่วงสุดท้ายหลังสงครามต่อต้านญี่ปุ่นยุติลงเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ ป้ายนี้มีความใหญ่ขึ้นกว่าเดิมและถูกติดเพิ่มขึ้นเป็นสองป้ายซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการจำกัดสิทธิต่อการพูดคุยเรื่องดังกล่าว

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ 1-2 เพื่อนำเสนอเหตุการณ์ การวิจารณ์ และการแสดงทัศนะทางการเมืองจากกลุ่มลูกค้าที่เป็นคน รากหญ้า แต่กลับถูกเอาผิดและห้ามไม่ได้กระทำพฤติกรรมดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 1

ช่งเอนจื่อ: เมื่อที่คุณใช้ไหมที่พูดว่า “จักรวรรดิชิงที่ยิ่งใหญ่จะล่มแล้ว”

ฉางซือเหยา: ผมนะหรือ ผมรักจักรวรรดิชิงที่ยิ่งใหญ่ ผมเป็นห่วงว่า จักรวรรดิชิงจะไปรอดได้อย่างไร

อู่เสียงจื่อ: (พูดกับช่งเออร์เหยา) คุณได้ยินที่เขาพูดใช้ไหม เขาพูดอย่าง นั้นจริง ๆ หรือเปล่า

ช่งเออร์เหยา: พี่ ๆ ครับ เรามาต้มน้ำชาที่นั่นทุกวันถ้าแกหวังก็ทราบดีว่าเรา เป็นคนซื่อสัตย์ ไม่เคยพูดลวงเกินใคร

อู่เสียงจื่อ: ผมถามว่าคุณได้ยินใช้ไหม

ช่งเออร์เหยา: ถ้ามีปัญหอะไรก็ค่อย ๆ คุยกัน เชิญนั่งก่อนสิครับ

ช่งเอนจื่อ: ถ้าคุณไม่พูด เราจะจับคุณไปด้วย เขาพูดว่า “จักรวรรดิชิง ที่ยิ่งใหญ่จะล่มแล้ว” เขาต้องเป็นพวกเดียวกันกับถ่านซือถง⁴ (เหลาเส่อ, 2558, น. 35-36)

⁴ ถ่านซือถง (谭嗣同 Tan Sitong ค.ศ. 1865-1898) เป็นชาวลิวหยาง มณฑลหูหนาน นักปฏิวัติที่มีความคิดโดดเด่นที่สุดในกลุ่มนักปฏิรูปร้อยวัน แต่ในวาระสุดท้ายทบทวนตนเองแห่งอู่ซิว (戊戌六君子 The six gentlemen of Wuxu) ประกอบด้วย หลินซิว (林旭 Lin Xu) หย่งเชินซิว (杨深秀 Yang Shenxiu) หลิววงตี่ (刘光第 Liu Guangdi) คังกว๋างเหริน (康广仁 Kang Guangren) หย่งรู่ย (杨锐 Yang Rui) ซึ่งรวมถึงถ่านซือถง ถูกพระราชโองการจากจักรพรรดิตัดสินประหารชีวิตในวันที่ 28 กันยายน ปี ค.ศ. 1898 ด้วยวัยเพียง 33 ปี ศึกษาเพิ่มเติมได้ที่: Xu Lingyu 许玲玉, Zhou Junguo 周俊国 《百日维新中的谭嗣同》，载《内蒙古教育学院学报》1998 年，第 1 期，第 76-78 页。

จากตัวอย่างที่ 1 เป็นบทตัดตอนมาจากองค์ที่ 1 ซึ่งเป็นตอนที่นางชื้อเหยีย ลูกค้าร้านน้ำชาผู้ใหญ่ ผู้มีความซื่อสัตย์ได้แสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาว่า ราชวงศ์ชิงกำลังจะล่มแล้ว จนถูกขงเินจื่อและอู่เสียงจื่อ ผู้สอดแนมของสำนักพระราชวังคิดว่านางชื้อเหยียเป็นพวกเดียวกันกับถานซื่อถง ตัวบทตอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองการวิพากษ์ความเป็นไปของการเมืองในทัศนะของกลุ่มรากหญ้า ดังคำกล่าวของนางชื้อเหยียที่ว่า “จักรวรรดิชิงที่ยิ่งใหญ่จะล่มแล้ว” อันที่จริงข้อความดังกล่าวสามารถตีความได้ 2 นัยยะด้วยกัน กล่าวคือ นางชื้อเหยียอาจเป็นห่วงต่อการล่มสลายของราชวงศ์ชิงที่อยู่ในภาวะกระท่อนกระแท่น หรืออีกในมุมหนึ่งเขาอาจกำลังการวิพากษ์ถึงความล้มเหลวต่อการปกครองของราชสำนักราชวงศ์ชิงก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าความจงใจในการตีความของเขาจะเป็นไปในทิศทางใด หากแต่การถูกขงเินจื่อจับผิดคำพูดดังกล่าวแม้จะเป็นที่โศกนาฏในหน้าที่ของตน กลายเป็นภาวะกดดันเสรีภาพในการวิพากษ์การเมืองของนางชื้อเหยีย

เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 2 ซึ่งเป็นฉากที่ลูกค้าในร้านน้ำชากำลังวิพากษ์ประเด็นการถูกพระราชโองการตัดสินประหารชีวิตของถานซื่อถง สะท้อนภาวะการณ์ถูกจำกัดเสรีภาพในการวิจารณ์เรื่องดังกล่าว ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2

ลูกค้าร้านน้ำชาคนแรก : ถานซื่อถงเป็นใคร

ลูกค้าร้านน้ำชาคนที่สอง : ดูเหมือนจะได้ยินเขาพูดกันมาก่อนนะ แต่ไม่ว่า
ยังไง เขาคงทำอะไรผิดมาก ไม่งั้นจะถูกประหาร
ได้อย่างไร

- ลูกค้าร้านน้ำชาคนที่สาม : เมื่อสองสามเดือนมานี้ มีข้าราชการกับนักศึกษา
บางกลุ่มทำเรื่องปั่นป่วนวุ่นวายหลายอย่าง เราไม่
รู้หรือกว่าพวกนี้จะก่อปัญหาอะไรอีก
- ลูกค้าร้านน้ำชาคนที่สี่ : แต่ไม่ว่ายังไงฉันจะได้เงินเดือนจากกองธงกลับมา
อีก ไม่ใช่เพราะคนแซ่ถ่านและคนชื่อคังโหย่ว
เหวียนนั้นหรือ ที่คิดแต่จะตัดเงินเรา ไม่ให้
ทหารกองธงไปยุ่งเกี่ยวกับภาษีที่นา แต่ให้ไปทำ
มาหากินเลี้ยงตัวเอง ใจคอมันโหดร้ายเหลือเกิน
- ลูกค้าร้านน้ำชาคนที่สาม : ถ้าเงินเดือนของพวกเราได้จากภาษีที่นาถูกนาย
เม้มไปมากพวกเราก็คงลำบากเหมือนกันนะ
- ลูกค้าร้านน้ำชาคนที่สี่ : แต่ได้บ้างก็ยังดีกว่าไม่ได้อะไรเลยนะ อยู่อย่าง
ลำบากน่าอับอายแค่นี้ ก็ยังดีกว่าตายไปเลยนะ
ถ้าต้องให้ฉันไปหาเงินเองเห็นท่าจะอยู่ไม่ได้
- หวังลีฟา : ลูกค้าทุกท่านครับเราไม่ควรพูดเรื่องการเมือง
นะครับ (ทุกคนเงยบลง แล้วต่างก็หันไปคุย
เรื่องอื่น) (เหลาเส่อ, 2558, น. 34)

จากตัวอย่างที่ 2 เหตุการณ์เกิดขึ้นขณะที่ลูกค้าทั้ง 4 คน กำลัง
กล่าวถึงถ่านชื่อถงและคังโหย่วเหวียนต่อประเด็นการถูกประหารชีวิต รวมไปถึง
ถึงการกล่าวถึงเงินเดือนของพวกเราที่หวังจะได้เงินเพื่อประทังชีวิตหลัง
การปลดประจำการทหารกองธง ภายใต้กลวิธีการใช้สถานการณ์เสียดสี
(Satire) ความบิดเบี้ยวของสังคมผ่านบริบทการฉ้อราษฎร์บังหลวงของ
ราชสำนักที่มีต่อการจ่ายเงินเดือนของกลุ่มทหารกองธงในสมัยนั้น
จากประโยคที่ว่า “ถ้าเงินเดือนของพวกเราได้จากภาษีที่นาถูกนายเม้ม

ไปมาก พวกเราก็อยุ่กันลำบากเหมือนกันนะ” อันสะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตที่ทหารชั้นผู้น้อยต้องเผชิญ

ข้อสำคัญอยู่ที่ข้อความของลูกค้าน้ำชาคนที่สี่กล่าวว่า “แต่ได้บ้างก็ยังไม่ได้อะไรเลยนะ อยู่อย่างลำบาก น่าอับอายแค่ไหน ก็ยังดีกว่าตายไปเลยนะ ถ้าต้องให้ฉันไปหาเงินเอง เห็นท่าจะอยู่ไม่ได้” คำกล่าวของลูกค้าคนที่สี่ สื่อให้เห็นถึงวิถีของคนรากหญ้าที่อุทิศตนเพื่อประเทศชาติในการปฏิบัติหน้าที่เป็นทหารกองธง กำลังรอความหวังจากส่วนกลางเพื่อบำบัดความทุกข์ยากของพวกเขาก็ต้องมีการพูดความคิดดังกล่าวขึ้นมาในวงน้ำชา แต่ทว่าความหวังนั้นต้องถูกระงับด้วยกฎสำคัญของร้าน คือการห้ามพูดเรื่องการเมือง ร่วมกับคำปราชญ์ของหวังลีฟานซึ่งเป็นเจ้าของร้าน

เฉินฉางหง (陈长红 Chen Changhong) และเว่ยหง (魏宏 Wei Hong) (2003, น. 68) ตีความปมดังกล่าวไว้ว่า ป้าย “ห้ามพูดเรื่องการเมือง” ที่ปรากฏเป็นฉากหลังร้านน้ำชาของเจ้าแก่วังลีฟานนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างยุคสมัยกับอำนาจเผด็จการ แม้ประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพเพียงใด แต่การพูดคุยเรื่องการเมืองยังเป็นประเด็นต้องห้าม ซึ่งผู้วิจัยสนับสนุนผลการศึกษาของเฉินฉางและเว่ยหง ด้วยเหตุเพราะภายใต้สถานการณ์ความโกลาหลทางการเมืองตลอด 5 ทศวรรษของประเทศจีนที่ตกอยู่ในยุคป่วยไข้ การที่ประชาชนจะถกประเด็นเกี่ยวกับความเป็นไปของประเทศที่ทุกคนในชาติกำลังได้รับผลกระทบถือเป็นเรื่องปกติที่สามารถเข้าใจธรรมชาติของพลเมืองในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของความเป็นชาติได้ แต่การติดป้ายห้ามพูดถึงในประเด็นดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจของป้ายผ่านรูปแบบภาษาที่พยายามกดทับปัญหาและกระบวนการวิพากษ์จากมวลชน

เมื่อนำตัวอย่างที่ 1 และตัวอย่างที่ 2 มาเป็นกรณีตัวอย่างสามารถวิเคราะห์ได้ว่า การถูกไล่ออกจากการเมืองเกิดขึ้นจากกลุ่มคนรากหญ้าใน 2 สถานะ คือ สถานะของผู้ประกอบการอย่างหวังลีฟาที่จำเป็นต้องห้ามปรามลูกค้าในร้านหยุดพูดเรื่องการเมือง เพียงเพราะห่วงในสวัสดิภาพของร้านน้ำชาตน อันที่จริงหวังลีฟาอาจเป็นคนที่เห็นชอบกับการวิจารณ์ความล้มเหลวของการเมืองในราชสำนักซึ่งก็เป็นได้ แต่เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นร้านของตนอาจถูกตำรวจหรือทหารมาปิดร้านของตนก็เป็นได้ จึงจำเป็นต้องทำเช่นนั้นเพื่อให้กิจการตนยังสามารถเปิดต่อไปได้ และสถานะที่สองคือสถานะของลูกค้าผู้เป็นกลุ่มคนรากหญ้า การวิจารณ์เรื่องการเมืองของคนกลุ่มนี้เป็นไปด้วยความใคร่รู้ ซึ่งคนกลุ่มดังกล่าวอาจมีความรู้เพียงเล็กน้อยหรือไม่มีความรู้ใด ๆ เกี่ยวกับการเมืองของประเทศเลย เน้นฟังจากเรื่องเล่าของผู้อื่นเท่านั้น สิ่งสำคัญที่สุดที่คนรากหญ้าต้องการคือชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพื่อให้ตนสามารถอยู่รอดในสภาวะความล้มเหลวของประเทศชาติ

การปิดกั้นมิให้พูดเรื่องการเมืองของคนรากหญ้าทั้งในสถานะของสถานะของผู้ประกอบการหรือลูกค้าในร้านน้ำชา จึงเป็นบาดแผลแห่งสิทธิของกลุ่มคนดังกล่าวที่ค่อย ๆ ถูกไล่ออกจากขนาดของป้ายในร้านที่ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ป้ายจึงแทนด้วยสัญลักษณ์การกดทับสิทธิของคนรากหญ้าไม่ให้มีสิทธิในการออกเสียง หรือแม้แต่ว่าจะเรียกร้องความชอบธรรมให้แก่ตนเอง วาทกรรมหนึ่งของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler ปี ค.ศ. 1889-1945) ที่เคยกล่าวไว้ว่า *“วิธีที่ดีที่สุดที่จะควบคุมมวลชน และควบคุมพวกมันให้ได้ อย่างบริบูรณ์ คือค่อย ๆ ไล่ออนเสรีภาพของพวกมันออกไปทีละน้อย ๆ ทำลายไปเรื่อย ๆ และไม่ให้อำนาจ วิธีการนี้ กลุ่มมวลชนมองไม่เห็นว่าคุณชอบ*

ธรรมและเสรีภาพของตนได้ถูกตัดทอนออกไป จนถึงจุดเปลี่ยนแปลงที่พวกมันไม่สามารถเรียกกลับคืนได้อีก”⁵

ความขมขื่นของตัวละครในกลุ่มคนรากหญ้าในฐานะส่วนประกอบหนึ่งของสังคมที่ไม่สามารถแม้แต่จะใช้พื้นที่ใด ๆ ในการเผยแพร่ความรู้สึกนึกคิด รวมถึงอุดมการณ์ของตนออกมา การถูกกลืนรอนจากรัฐจึงเป็นบาดแผลแห่งความคิดที่พวกเขาต้องปิดกั้นตนเอง และเก็บปัญหาทุกอย่างไว้ในใจของตน โดยไม่มีผู้ใดสนใจในความทุกข์ยากของพวกเขา โดยในองค์สุดท้ายหวังลีฟา เจ้าแสร้งน้ำชาคือภาพตัวแทน (Representation) ของคนรากหญ้าที่สะท้อนการถูกกลืนรอนการเรียกร้องจนหมดสิ้น ซึ่งในที่สุดเขาก็ปลิดชีวิตของตนด้วยการแขวนคออย่างเงียบ ๆ ในร้านน้ำชาของเขาเอง

5.2 การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด

วิธีการปรับเปลี่ยน เป็นหนึ่งในพลวัตสำคัญที่ปรากฏใน *ร้านน้ำชา* สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามปรับตัวของมนุษย์เพื่อทำให้ตนนั้นอยู่รอด วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2545, น. 3) กล่าวว่า การปรับตัว คือวิธีการใช้ความพยายามของมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนตนเมื่อปะทะกับปัญหา ความทุกข์ หรือ วิกฤตต่าง ๆ จนให้สามารถเข้ากับสถานการณ์นั้น ๆ ได้ ซึ่งการปรับตัวให้

⁵ Miller, P. (2014). *Willfully Ignorant*. Bloomington: Westbow Press. p. 77. ข้อความภาษาไทยที่เขียนในบทความแปลโดยผู้วิจัยบทความ ข้อความต้นฉบับภาษาอังกฤษมีดังนี้: “The best way to take control over a people and control them utterly is to take a little of their freedom at a time, to erode rights by a thousand tiny and almost imperceptible reductions. In this way, the people will not see those rights and freedoms being removed until past the point at which these changes cannot be reversed.”

เข้ากับภาวะต่าง ๆ อาจได้ผลทั้งด้านดี ซึ่งหมายถึงบุคคลผู้นั้นสามารถปรับตัวได้ในสังคม แต่หากบุคคลผู้นั้นไม่สามารถปรับตัวได้ ก็อาจกลายเป็นปัญหาเรื้อรังที่เข้ามาปะทะกับตัวตนของบุคคลนั้น ๆ

ตัวละครเอกหวังลีฟา ชายผู้เป็นเจ้าของร้านน้ำชายูโตะ คือภาพตัวแทนของประชาชนในสังคมกรุงปักกิ่งที่ผ่านการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดตลอดประวัติศาสตร์ใน 3 ช่วง กลายเป็นความพยายามดิ้นรนเพื่อสร้างสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจให้เกิดความมั่นคงและอยู่รอดแก่ตนและครอบครัว ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอยกกรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงร้านของหวังลีฟาทั้ง 3 องค์ เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

สภาพของร้านน้ำชาในองค์ที่ 1 กิจการน้ำชายังเป็นที่นิยมในสังคมปักกิ่ง สภาพร้านน้ำชายูโตะมีความกว้างใหญ่มีเพดานสูง มีทั้งโต๊ะยาวสี่เหลี่ยมผืนผ้าและโต๊ะสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีม้านั่งยาวและม้านั่งเดี่ยวสำหรับดื่มน้ำชา บริเวณนอกหน้าต่างเป็นลาน หลังบ้านสร้างเพิงพักร้อนสูง ใต้เพิงมีที่นั่งสำหรับดื่มน้ำชา ในช่วงแรกร้านน้ำชาของหวังลีฟาเป็นที่นิยมมาก เพราะมีการบริการครบวงจร อาทิ การขายน้ำชา ทั้งชาจีนและชานำเข้าจากต่างประเทศ บะหมี่หมูสับ ความหลากหลายของสินค้าจึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในกิจการของเขา (เหลาเส่อ, 2558, น. 18-19)

ต่อมาเหตุการณ์องค์ที่ 2 หลังจากการสิ้นสุดของราชวงศ์ชิง ร้านน้ำชาใหญ่ ๆ ในกรุงปักกิ่งต่างปิดกิจการไป ร้านน้ำชายูโตะของหวังลีฟาปรับตัวเปลี่ยนสภาพไปตามสมัยนิยม จากร้านน้ำชาขนาดใหญ่ที่ใช้พื้นที่ทั้งในและนอกเพิง เหลือเพียงด้านหน้าขายแค่น้ำชา ด้านหลังเปิดเป็นหอพัก ยกเลิกการขายบะหมี่หมูสับ มีโต๊ะเล็ก ๆ บนโต๊ะปูผ้าสีอ่อนๆ รูปแปดเหลี่ยมขึ้นมาขนาดใหญ่ที่แขวนอยู่ข้างฝาหิ้งบูชาเทพเจ้าแห่งโชคลาภถูกเปลี่ยนเป็น

โปสเตอร์ภาพโฆษณาบุหรี่ปัฟฟ์เพื่อให้ดูมีความเป็นสากลมากขึ้น (เหลาเส่อ, 2558, น. 42)

สำหรับองค์ที่ 3 ร้านน้ำชาญี่ปุ่นที่กลายเป็นร้านน้ำชาโรม ๆ แก้อีห่วยได้ถูกปรับเป็นแค่ม้านั่งยาว ๆ และม้านั่งเดี่ยว เครื่องเรือนเครื่องประดับตกแต่งล้วนทรุดโทรม แม้หวังลีฟาจะพยายามปรับความน่าสนใจของร้าน ทั้งการหาคนมาเล่นนิทานในร้านหรือการหาสาวเสิร์ฟให้บริการแทนบอยที่เป็นผู้ชายแต่ทั้งหมดก็ไม่เป็นผล (เหลาเส่อ, 2558, น. 74)

พฤติกรรมการปรับตัวของหวังลีฟาเพื่อทำให้กิจการร้านน้ำชาของตนอยู่รอด ทั้งการปรับเปลี่ยน หรือการปฏิรูปของร้านที่ไม่ยอมให้ร้านน้ำชาของตนเกิดความล้มเหลว ทั้งการเปิดห้องพัก การหานักเล่นนิทานเพื่อดึงดูดลูกค้า หรือแม้แต่การหาสาวเสิร์ฟ แต่ก็ไม่สามารถสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับเขาได้ เมื่อวิเคราะห์ความเป็นไปของร้านน้ำชา อาจเปรียบเสมือนการจำลองสังคมประเทศจีน กรณีเหตุการณ์ในองค์ที่ 2 รูปแปดเขียนขึ้นมาขนาดใหญ่ที่แขวนอยู่ข้างฝาห้องบูชาเทพเจ้าแห่งโชคลาภถูกเปลี่ยนเป็นโปสเตอร์ภาพโฆษณาบุหรี่ปัฟฟ์ แสดงให้เห็นถึงการแทนที่ทางวัฒนธรรมที่มีความพยายามในการปรับเปลี่ยน รื้อเอาวัฒนธรรมเดิมออก เปรียบดังสังคมจีนในขณะนั้นที่กำลังผลัดเปลี่ยนยุคสมัย เอาความเป็นสมัยใหม่แทนที่เข้าไปจากสังคมเดิม แต่ถึงกระนั้นการปรับเปลี่ยนที่ว่า ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชนชั้นรากหญ้า ตัวอย่างที่ 3 เป็นฉากที่หวังซูเฟินกำลังวิพากษ์ทางเปี่ยของหลี่ซันอันสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของคนรากหญ้า และตัวอย่างที่ 4 ซึ่งเป็นฉากในองค์สุดท้ายที่สะท้อนฉากรำพันของหวังลีฟาก่อนที่เขาจะฆ่าตัวตาย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 3

- หวังซูเฟิน: (มองทางเปียของหลี่ซันที่เกะกะ) ซันเหยียร้านน้ำชาของเราปรับปรุงใหม่แล้วคุณน่าจะตัดทางเปียออกได้แล้ว
- หลี่ซัน: ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ยิ่งเปลี่ยนแปลง ผู้คนก็ยิ่งวังเวงใจ เย็นถึงชั่วหัวใจ
- หวังซูเฟิน: คุณพูดอย่างนี้ก็ไม่ถูกนะคะ ดูซิ ร้านเต๋อไท่ที่ซื้อหมิ่นกวงไท่ที่สะพานทางเหนือ ร้านเทียนไท่หน้าหอกลอง ร้านน้ำชาใหญ่ ๆ เหล่านี้ต้องทยอยปิดกิจการไปหมดแล้ว มีแต่ร้านยูไท่ของเราเท่านั้นที่ยังเปิดอยู่ ทำไมล่ะ เพราะพ่อของไ้อ์หนู ชวนจื้อรู้จักปรับเปลี่ยนใช้ใหม่ละ
- หลี่ซัน: อี คุณคิดว่าไม่มีจักรพรรดิแล้วแปลว่าเราจะปรับเปลี่ยนขนานใหญ่หรือครับ แต่ปรับไป เปลี่ยนมา หยวนซื่อข่ายก็อยากเป็นจักรพรรดิเสียเอง พอหยวนซื่อข่ายตาย บ้านเมืองก็วุ่นวายไปหมด วันนี้งป็นใหญ่ พรุ่งนี้ปิดประตูเมือง นี้นะหรือคือการปรับเปลี่ยน อี ผมเก็บทางเปียของผมไว้ดีกว่า เผื่อวันข้างหน้าเขาอาจจะปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้จักรพรรดิกลับมาั่งบัลลังก์อีกก็ได้” (เหลาเส่อ, 2558, น. 43)

ตัวอย่างที่ 4

“ปฏิรูป ผมไม่ลืมที่จะปฏิรูปอยู่เสมอ จะไม่ยอมให้ตัวเองล่าหลังกว่าชาวบ้าน ขายน้ำชาไม่ค่อยดี ผมเปิดหอพัก ไม่มีหอพักแล้วผมเอานักเล่านิทานมาเสริม นักเล่านิทานก็เรียกลูกค้าไม่ได้ ตีละ ผมไม่กลัวเสียหน้าหรอก คิดจะเอาสาวเสิร์ฟมาเรียกลูกค้า คนเราต้องมีชีวิตอยู่ใช้ใหม่ละ ผมคิดวิธีการต่าง ๆ จนหมดแล้วเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่ต่อไปได้ ใช่มั้ยครับ ถ้าจำเป็นต้องติดสินบน

เจ้าหน้าที่บ้างผมก็จะมอบเป็นของขวัญให้ แต่ผมไม่เคยทำอะไรที่ผิดศีลธรรม
ขัดต่อฟ้าดินเลย แล้วทำไมไม่ยอมให้ผมมีชีวิตอยู่ต่อไปล่ะ ผมเคยไปลวงเกิน
ใคร ไอ้พวกจักรพรรดิ จักรพรรดินี หมาตัวผู้ตัวเมียพวกนั้นมันยังอยู่ได้อย่าง
พุ่มเฟิย แต่ผมไม่มีกินแม้แต่วอวอโถว⁶ ไม่มีเหตุผลเลย” (เหลาเส่อ, 2558,
น. 110)

ตัวอย่างทั้งสองข้างต้น สะท้อนจุดร่วมในมุมมองเดียวกัน กล่าวคือ การดิ้นรนเพื่อปรับเปลี่ยนสถานะและความเป็นอยู่ของคนรากหญ้า หวังชูเฟินในตัวอย่างที่ 3 กล่าวว่า “ร้านน้ำชาใหญ่ ๆ เหล่านี้ต้องทยอยปิดกิจการไปหมดแล้ว มีแต่ร้านยู๋ไ่ของเราเท่านั้นที่ยังเปิดอยู่ ทำไมล่ะ เพราะพ่อของไอ้หนูชวนจู้รู้จักปรับเปลี่ยน ไซ้ใหม่ละ” ขณะเดียวกันข้อความของหวังลีฟา ในตัวอย่างที่ 4 กล่าวว่า “ปฏิรูป ผมไม่ลืมที่จะปฏิรูปอยู่เสมอ จะไม่ยอมให้ตัวเองล้าหลังกว่าชาวบ้าน” ภาพเดียวที่คนรากหญ้ามองเห็นคือการปรับเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงจากชนแบบเดิม การเดินตามความเป็นสมัยนิยม ซึ่งการปรับเปลี่ยนจึงดูเหมือนว่าจะจะเป็นหนทางเดียวของชนชั้นรากหญ้าที่จะสามารถยกระดับและทำให้ตนอยู่รอดได้

หวังลีฟาและหวังชูเฟิน เปรียบเสมือนภาพตัวแทนของคนกรุงปักกิ่งในขณะนั้น แม้เขาจะพยายามดิ้นรนเพื่อปรับเปลี่ยนให้กิจการของตนอยู่รอด

⁶ วอวอโถว (窝窝头 cornbread) แป้งนึ่งชนิดหนึ่งที่ทำจากแป้งข้าวโพด หรือแป้งข้าวฟ่าง มีสีเหลืองอ่อน ลักษณะรูปกรวยคว่ำ ส่วนล่างเป็นโพรง ใช้วิธีการนึ่งให้สุกจึงนำมารับประทาน ในอดีตวอวอโถวจัดเป็นอาหารหลักของกลุ่มคนยากจนที่มีเงินจกติดได้ยาก เนื่องจากทำด้วยแป้งเป็นส่วนประกอบหลัก สามารถเก็บไว้ได้นานและทำให้อิ่มท้องได้ (Zhongguo Shehui Kexueyuan Yuyan Yanjiu Suo Cidian Bianjishi 中国社科院语言研究所词典编辑室, 2020, น. 1377)

แต่สุดท้ายแล้วคนชนชั้นรากหญ้าอย่างเขาก็ถูกชนชั้นปกครองและชนชั้นนำทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ไม่มีใครสนใจในการปรับเปลี่ยนคนกลุ่มนี้มากไปกว่านั้น ทางเปียของหลี่ซันยังเป็นเครื่องตอกย้ำให้เห็นถึงพลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนไป ประเทศจีนก็พยายามแสวงหาความเป็นสมัยใหม่ให้กับประเทศ

ประโยคที่หลี่ซันกล่าวว่า “ผมเก็บหางเปียของผมไว้ดีกว่า เพื่อวันข้างหน้าเขาอาจจะปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้จักรพรรดิกลับมานั่งบัลลังก์อีกก็ได้” คือบทสะท้อนให้เห็นถึงภาวะการณ์จนหนทางที่ไม่รู้จะเดินไปในเส้นทางไหนควรปรับเปลี่ยนเพื่อความเป็นสมัยใหม่หรือไม่ การที่จีนพยายามหาทางออกให้กับชาติ แต่กลับไม่มีใครสนใจว่า ภายใต้อการแสวงหารากเหง้าความเป็นสมัยใหม่ของประเทศ คนรากหญ้าจะดำเนินชีวิตอยู่อย่างไร เปียของหลี่ซันยังคงเป็นเครื่องเตือนใจถึงการทิ้งรากชนแบบเก่าไว้กับชนชั้นรากหญ้า และไม่ได้พยายามพาคนกลุ่มนี้เดินทางสู่ความเป็นสมัยใหม่ มีหน้าซ้ำคนกลุ่มนี้อาจต้องทิ้งสิ่งที่ตนรัก เพื่อปรับเปลี่ยนให้ตนอยู่รอด ดังตัวอย่างที่ 5

ตัวอย่างที่ 5

โจวฝูหยวน : เฮ้อ! ผู้สื้ พวกเรานะนะ ถูกเพลงยอดนิยมสมัยใหม่กับจ้าวพัน ๆ เรื่อง “ฟางเหมียนฮั่ว (ปันฝ้าย)” ดันตกเวทีไปแล้ว ผมคิดว่า เราจะตายหรืออยู่ก็ไม่สำคัญนักหรอก ที่ผมเศร้าใจสุด ๆ คือ ศิลปะการเล่นของเราจะสูญหายไปอีกไม่กี่ปี เราต้องขอโทษบูรพาจารย์ มีคำสุภาษิตว่าไว้ “หลักการประเพณีจะคงอยู่นานกว่าสิ่งนอกกริตที่เท่อกัน” แต่เวลานี้เป็น

เวลาที่เลวร้าย สิ่งที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมเน่าเปื่อยไปจนถึงราก”

หวังลีฟา : โอ้ (หันหน้าไปทางเซฟหมิงอยู่) เซฟหมิง ไม่ค่อยได้มานานแล้วนะครับ

เซฟหมิง : ออกจากบ้านไม่ได้เลยครับ ต้องทำกับข้าวส่งคุกกิง

หวังลีฟา : คุณหรือครับ อย่างคุณนี่ที่เป็นมือทำอาหารงานเลี้ยงหรู ๆ ที่มีแขกเป็นร้อยสองร้อยคน ตอนนี้องค์ต้องไปนั่งวอวโถวให้นักโทษหรือครับ

เซฟหมิง : แล้วจะทำอย่างไรได้ละ ในเมื่อทุกวันนี้มีคนอยู่ในคุกมากกว่านอกคุคนี้นา งานเลี้ยงหรูหรานะหรือ เครื่องครัวจานชามผมขายไปหมดแล้ว (เหลาเส่อ, 2558, น. 88)

จากตัวอย่างที่ 5 คือแง่มุมในอีกมิติหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า เซฟหมิงคือพ่อครัวทำอาหารที่รับจัดส่งอาหารไปตามงานเลี้ยงหรูต่าง ๆ ต้องปรับเปลี่ยนวิถีของตนโดยไปนั่งวอวโถวส่งนักโทษในคุก ข้อความของเซฟหมิงที่ว่า “แล้วจะทำอย่างไรได้ละ ในเมื่อทุกวันนี้มีคนอยู่ในคุกมากกว่านอกคุคนี้นา งานเลี้ยงหรูหรานะหรือ เครื่องครัวจานชามผมขายไปหมดแล้ว” คือดัชนีสะท้อนสภาพสังคมที่คนรากหญ้าอาจยอมเข้าไปอยู่ในคุกเพื่อให้ตนมีกิน มีชีวิตรอดต่อไปได้ ขณะที่เซฟหมิงเองต้องละทิ้งในสิ่งที่ตนเองรักจากการเอาเครื่องครัวจานชามไปขายทิ้งจนหมด

เมื่อใช้กรอบศึกษาทางสังคมวิทยาเพื่อสำรวจวิถีชีวิตของคนรากหญาร่วมกับการศึกษาช่วงชั้นทางสังคม (Social stratification) เผยให้เห็นถึงวิถีการดิ้นรนและเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนในชนชั้นรากหญ้าที่มักชอบการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันกำลังตกอยู่ในที่นั่งลำบาก ชีวิตเต็มไปด้วยความหม่นหมอง และชีวิต

ของตนไม่มีอะไรดีขึ้นจากสภาพและสิ่งแวดล้อมที่ดำรงอยู่ เหตุเพราะสภาพที่เป็นอยู่ถือว่าลงโทษคนในชนชั้นรากหญ้าอยู่แล้ว (อารง สุทธาศาสตร์, 2546, น. 99)

เมื่อใช้ทฤษฎีข้างตนมาเป็นปรากฏการณ์ในการมองชีวิตที่ดิ้นรนอย่างไม่หยุดหย่อนของหวังซูเฟิน หวังลี่ฟา และเซฟหมิง ตัวอย่างทั้งสามแสดงให้เห็นว่า เหตุที่คนรากหญ้ายามปรับเปลี่ยนไม่ใช่เพราะตนต้องการความเป็นสมัยใหม่ หากแต่เป็นเพราะสิ่งที่ตนกำลังเป็นอยู่กำลังเต็มได้ด้วย ความหมดหวัง หวังลี่ฟาและหวังซูเฟินต้องปรับปรุงร้านให้ดีขึ้นเพียงเพราะต้องการให้กิจการของตนนั้นอยู่รอดในวิกฤตสงคราม เซฟหมิงต้องปรับเปลี่ยนอาชีพที่ตนรักเพื่อหนีออกจากความล้มเหลวทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังบทพูดของโจวฝูหยวน นักเล่นีทาน จากตัวอย่างที่ 5 ที่กล่าวว่า “แต่เวลานี้เป็นเวลาที่เราต้องทำตามทำนองคลองธรรมแล้วไปอยู่จนจนถึงราก” นั้นหมายถึงความชอบธรรมในสังคมขณะนั้นได้ถูกตัดทอนไปจนหมดสิ้น ชีวิตของคนรากหญ้าจึงปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตนอยู่ได้เพียงเพื่ออยู่ประทังชีวิตในแต่ละวันเท่านั้น

การดิ้นรนและปรับเปลี่ยนของคนรากหญ้าจึงเป็นบาดแผลที่สะท้อนถึงความว่างเปล่าแห่งหนทางที่ไร้ซึ่งทางออก คนรากหญ้ามียิ่งหน้าที่ในการปรับตัวไปตามสภาพสังคมที่เกิดขึ้น โดยถูกชนชั้นนำทิ้งไว้ข้างหลัง โดยไม่ว่าสุดท้ายการดิ้นรนและปรับเปลี่ยนของพวกเขาจะเป็นไปในทิศทางใด ความชอบธรรมในวิถีของพวกเขายังคงเป็นประเด็นที่ถูกลืมไว้เช่นเดิม

5.3 ความอับจนแห่งหนทางชีวิต

ร้านน้ำชา บทละครพูด 3 องก์ ได้สะท้อนมุมมองความคาดหวัง รวมถึงจุดจบในชีวิตแฝงกับตัวละครในกลุ่มคนรากหญ้าแต่ละบทบาท ซึ่งแม้ความคาดหวังจะเป็นหนึ่งในความรู้สึกที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนาแต่บ่อยครั้งที่บาดแผลจากความไม่สมบูรณ์ของสังคมและสภาพแวดล้อมของความสิ้นหวัง กลับกลายเป็นฉากชวนหัวเราะที่เสียดสีไว้ซึ่งความตลกร้ายให้เห็นความอับจนแห่งหนทางชีวิตของคนกลุ่มดังกล่าว

ความตลกร้าย (Black comedy) มักจะแสดงความเป็นตลกของมนุษย์ การเสียดสีปัญหาและวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ทั้งประเด็นเกี่ยวกับความตาย (Death) ความเจ็บป่วย (Morbidity) การฆาตกรรม (Murder) เป็นปัจจัยหลักสำคัญของเรื่อง รวมไปถึงการเสียดสีและให้ค่าของคนในระดับต่ำ (Belton, 2012, p. 188) โดยมักเชื่อเชิญให้ผู้รับสารหัวเราะหรือ ตลกขบขันไปกับประเด็นข้างต้น รวมถึงภาวะไม่พึงปรารถนาต่อความผิดปกติหรือการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย การถูกกดขี่ข่มเหง หรือการถูกบังคับจาก ผู้ที่แข็งแกร่งกว่า (Collings, 2015, p. 44)

ผู้วิจัยขอยกกรณีศึกษาจากการนำลูกสาวเข้ามาขายของคังลัว ขาวนายากจนที่อาศัยอยู่ชานเมืองปักกิ่ง อันสะท้อนให้เห็นบาดแผลแห่งความสนใจที่ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจจากชนบท ไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวจนจำต้องนำลูกสาวเข้ามาขายให้แก่หลิวหม่าจื่อ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 6

หลิวหม่าจื่อ: ว่ามา 10 ตำลึงพอไหม

คังลิว: ท่านหลิว เด็กสาว 15 ปี ราคาแค่ 10 ตำลึง เท่านั้นหรือ
ขอรับ

หลิวหม่าจื่อ: ถ้ามีขายนูกให้ช่องโสเภณี ก็อาจจะได้มากกว่านี้สักตำลึงครึ่ง
ตำลึงแต่มีงไม่ยอมเอานี้

คังลิว: นี่เป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของกระผมเอง กระผมจะไปทำ
อย่างนั้นได้อย่างไร

หลิวหม่าจื่อ: มีมึงลูกสาว แต่ไม่มีเงินจะเลี้ยงมัน แล้วเป็นความผิดของใคร
หละ

คังลิว: ขาวนาเดี๋ยวนี้ทำนาเท่าใดก็เอาตัวไม่รอด ถ้าทุกคนใน
ครอบครัวมีข้าวต้มกินกันวันละมื้อ แล้วกระผมยังคิดขายลูก
สาวอีกกระผมก็ไม่ใช่คนแล้ว

หลิวหม่าจื่อ: นั่นเป็นเรื่องของชาวบ้านนอกอย่างพวกมึง ไม่ใช่เรื่องของกู
มึงขอให้กูช่วย กูก็จะช่วย แล้วจะเอาอะไรอีก กูหาที่ลูกสาว
ให้มึงได้กินอิ่ม แล้วมันยังไม่ดีอีกหรือ

คังลิว: ท่านจะเอาลูกกระผมไปขายให้ใครละขอรับ

หลิวหม่าจื่อ: ท่านหัวหน้าขันทีผาง มึงคงเคยได้ยินชื่อท่าน ท่านเป็น
มหาดเล็กรับใช้ใกล้ชิดกับพระนางซูสีไทเฮา ท่านเป็นคน
โด่งดังกว้างขวาง ร่ำรวย แม้แต่ขบวนน้ำส้มสายชูในบ้านของ
ท่านยังทำด้วยโมรา

คังลิว: ท่านผู้ใหญ่หลิวขอรับ กระผมจะมองหน้าลูกสาวได้อย่างไรละ
ขอรับ ถ้าจะเอานางไปขายให้เป็นเมียขันที (เหลาเส่อ, 2558,
น. 24-25)

ปรากฏการณ์การขายลูกชายลูกสาวของคนขายขอบสะท้อนผ่านบทละครพูดเรื่องดังกล่าวได้อย่างสละสลวย ทั้งยังปรากฏฉากเหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันถึง 2 ครั้ง โดยอีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นในองก์ที่ 1 เช่นกัน ปรากฏเนื้อหาความว่า “หญิงบ้านนอกงูงเด็กหญิงอายุราว 10 ขวบ เข้ามา บนหัวเด็กผูกเส้นหญ้าแห้ง แสดงว่าจะเอามาขาย” ขณะเดียวกันลูกค้าคนหนึ่งสงสารจึงซื้อบะหมี่ให้พวกนางกิน หวังลืฟากกล่าวต่อลูกค้าท่านนั้นว่า “นางซื้อเหยีย คุณเป็นคนที่มีน้ำใจประเสริฐจริง ๆ ซื้อบะหมี่ให้นางกิน แต่ผมต้องเตือนคุณก่อนว่า มีเรื่องแบบนี้เต็มไปหมด ดูแลไม่หว่าดไม่ไหว”(เหลาเส่อ, 2558, น. 30-31) คำกล่าวของหวังลืฟา เป็นหนึ่งในดัชนีชี้ให้เห็นถึงภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ อันเป็นมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่คน ในกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถควบคุมได้ จนเป็นผลให้กลุ่มคนขายขอบเกิดภาวะแร้นแค้น และมีความจำเป็นต้องขายลูกเพื่อนำเงินมาดำรงชีพและจุนเจือครอบครัว

เมื่อย้อนมองบริบทการนำลูกมาขายจากตัวอย่างที่ 6 พบว่า เหตุการณ์การขายลูกสาวของคังลิวที่ครอบครัวต้องประสบกับภาวะขาดสันทนาการเงิน จึงแก้ไขปัญหาด้วยการนำลูกสาวมาขายเพื่อหวังว่าเงินที่ได้มาจะเป็นการจุนเจือครอบครัว ขณะเดียวกันก็มีความหวังว่าลูกสาวอาจจะสบายในภายภาคหน้ายังสะท้อนไว้ซึ่งความตลกร้าย เหตุเพราะลูกสาวของคังลิวที่ต้องการนำไปขายให้นายหน้าอย่างหลิวหม่าจื่อ ต้องการนำลูกสาวของเขาไปเป็นภรรยาของชนตี แม้จะเป็นข้าราชการในวังแต่ก็ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีร่างกายผิดปกติอันเนื่องมาจากการที่ต้องถูกตัดเครื่องเพศก่อนเข้ารับราชการ คงจะเป็นที่ตลกไม่น้อยว่าทั้งสองจะมีการดำรงชีวิตคู่ด้วยกันอย่างไร ในความรู้สึกของบิดาอย่างคังลิวผู้นำลูกสาวไปขายคงจะมีความทุกข์อยู่มาดั่งประโยคที่ว่า “กรรมจะมองหน้าลูกสาวได้อย่างไรละขอรับ ถ้าจะเอานางไปขายให้เป็นเมียชนตี” ลูกสาวของคังลิวจะไม่สามารถมีทายาทสืบสกุลได้ตลอด

ชีวิต ความรู้สึกของลูกสาวเองซึ่งเป็นสาวแรกรุ่นแต่กลับต้องมีสามี เป็น
ชั้นที่แก่จึงสามารถคาดการณ์บั้นปลายชีวิตของลูกสาวที่ต้องถูกจองจำ
ในสถานะเช่นนี้ไปตลอดชีวิต

ภายใต้ฉากดังกล่าว ตัวบทใช้องค์ประกอบของตัวละคร เป็นภาพที่
สะท้อนความตลกร้ายของเรื่อง โดยปรากฏภาพตัวละครอย่างชั้นที่ผาง
เมื่อศึกษาภาพลักษณะดังกล่าวผ่านภาพยนตร์เรื่อง *ร้านน้ำชา* ฉบับ
กำกับโดยเซี่ยเทียน (谢添 Xie Tian) เข้าฉายในปี ค.ศ. 1982 ปรากฏ
ภาพลักษณะของชั้นที่ผางเป็นชายแก่ชรา หน้าขาวซีด มีลักษณะของ
ก้อนแผลเป็นที่คิ้วซ้ายซึ่งเป็นหน้าตาที่พยายามสร้างความขบขันให้แก่ผู้ชมได้
เป็นอย่างดี แต่ท้ายที่สุดเมื่อลูกสาวของคังลิว พบหน้าชั้นที่ผางเข้า หล่น
ถึงกับมีท่าทางจะเป็นลม ขณะเดียวกันก่อนฉากตอนท้ายในองค์ที่ 1 คังลิว
ผู้เป็นพ่อ ยังตอกย้ำอาการของลูกสาวตนที่เป็นลมให้เห็นว่า “มันคงทั้งหัว
และทุกขี้ใจจนเป็นลม” (เหลาเส่อ, 2558, น. 38) และปิดท้ายฉากด้วยคำพูด
ของลูกคำที่กำลังนั่งเล่นหมากรุกอยู่โต๊ะใกล้เคียงว่า “รูกฆาต แกวจบแต่
แล้ว” ตอกย้ำให้เห็นภาพความอับจนของชนชั้นล่างที่ไร้ซึ่งแสงสว่างแห่ง
ทางออกในชีวิต

นอกจากนี้ ตัวอย่างที่ 7 เป็นฉากที่ชายชราจากชนบทที่ต้องดิ้นรน
จากความยากลำบากในการเดินเข้ามาในร้านน้ำชาเพื่อขายไม้จิ้มฟัน หวีแปรง
หวดเคราเล็ก ๆ ไม้แคะหู รวมถึงของจิพาะ ไม่มีใครสนใจในสินค้าของเขา
และพบกับหลัซัน บ่อยที่ร้านน้ำชาได้รินน้ำชาที่เหลือจากโต๊ะอื่น ๆ ให้ดื่ม

ตัวอย่างที่ 7

- หลี่ซัน: ปู่ไปขายข้างนอกเหอะ ตรงนั้นเขาจะไล่ไล่กันเรื่องคน ทะเลาะกัน ไม่มีใครสนใจซื้อของที่ปู่เอามาขายหรอก
- ซงเออร์เหยีย: (กระซิบ) หลี่ซัน (ชี้ไปด้านหลัง) เขาทะเลาะกันเรื่องอะไรนะ ถึงกับชกมีดขยี้ไม่กระบองกันอย่างนี้
- หลี่ซัน: ได้ยินว่าเรื่องนกพิราบครับ นกพิราบของบ้านแซ่จางบินไป บ้านแซ่หลี่ พวกบ้านแซ่หลี่ ไม่ยอมเอาคืน อา...อย่าพูดเรื่องนี้ อีกเลยนะครับ (หันไปทางชายชรา) ปู่อายุเท่าไรแล้วนะ
- ชายชรา: (ต็มน้ำชา) ปู่อายุ 82 แล้ว ไม่มีใครดูแล เดี๋ยวนี้นกพิราบบิน อยู่ดีกว่าคน (เหลาเสื่อ, 2558, น. 28)

ฉากคนขายขบผู้สู้ชีวิตตั้งชายชราเร่ขายของตามกรุงปักกิ่งที่ต้องการหาเงินเพื่อประทังชีวิต แต่ถูกปฏิเสธจากสังคมเนื่องจากสินค้าที่นำมาขายไม่ได้สอดคล้องกับวิถีของคนกรุงปักกิ่ง อีกทั้งสภาพการแต่งตัวของเขาไม่เป็นที่น่าคบค้าเท่าใดนัก ความหวังของเขาที่ถูกอิทธิพลทางการเมืองครอบงำผนวกกับการได้ยินเรื่องราวการต่อสู้เพื่อแย่งนกพิราบเพียงตัวเดียวของผู้มีอันจะกิน สะท้อนออกมาเป็นข้อความของชายชราที่เกิดความสังเวชในใจของตนว่า “เดี๋ยวนี้นกพิราบบินอยู่ดีกว่าคน”

ความตลกร้ายของฉากนี้สะท้อนผ่านรูปแบบการใช้สัญลักษณ์ (Sign) ของวัตถุที่ตีความของสารสื่อให้เห็นถึงการให้คุณค่าของคนและวัตถุประกอบกับความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม “นกพิราบ” คือเครื่องประดับทางฐานะที่ถูกมายาคติ (Myth)⁷ ประกอบสร้างตัวตนขึ้นเพื่อครอบงำคนกลุ่มหนึ่ง

⁷ มายาคติ (Myth) หมายถึง การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ (บาร์ตส์ โรลิ่งด์, 2558, น. 4)

ที่มุ่งแสวงหามาเป็นเครื่องประดับทางภาพลักษณ์ให้กับตน เมื่อมองกลับมาอีกมุมหนึ่งภาพของชายชรากำลังสิ้นหวังที่ไม่มีใครซื้อของกับเขากลับเป็นภาพทางสังคมที่สะท้อนความย้อนแย้งของกลุ่มคนทั้งสองชนชั้นให้เห็นว่า คนบางกลุ่ม เพื่อมีสิ่งที่ต้องการมากพอก็มักจะหันไปให้ความสนใจและให้คุณค่ากับสิ่งที่เรียกว่า “วัตถุหรือของนอกกาย” มากกว่าการสนใจในชีวิตของเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกเดียวกัน โลกคู่ขนานที่เกิดขึ้นในร้านน้ำชาคือพื้นที่เสียดสีความแตกต่างทางชนชั้นของกลุ่มชนชั้นล่างในสมัยนั้นที่เหลาเสอใส่รายละเอียดเพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านเป็นอย่างดี

เช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 8 ซึ่งเป็นฉากในองก์ที่ 3 บทละครปิดฉากด้วยความตลกร้ายเล่นกับความตายของคนรากหญ้า คือฉากที่หวังลีฟ้าฉินจิ้งอี และฉางซื่อเหยียจัดพิธีเซ่นไหว้อาลัยให้พวกเขาเอง มีการโปรยกระดาษเงินกระดาษทอง เงินกงเต็ก และร้องตะโกนขบวนแห่ศพไปสู่สานสมัยโบราณซึ่งเป็นเพียงแค่การเดินรอบโต๊ะน้ำชาเท่านั้น ฉากสุดท้ายได้เป็นหนึ่งในฉากที่เรียกเสียงหัวเราะจากผู้อ่านได้ไม่น้อย ทว่า ในตอนท้ายกลับกลายเป็นฉากโศกนาฏกรรมในบทละคร หลังจากที่เพื่อนทั้งสองของเขากลับไป หวังลีฟ้าได้ตัดสินใจปลิดชีวิตของตนด้วยการผูกคอตายไปพร้อมกับความสิ้นหวัง ข้อความตอนหนึ่งของหวังลีฟ้าเป็นภาพแทนสะท้อนจิตใจของคนรากหญ้าให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า ชีวิตของคนรากหญ้าแม้พยายามดิ้นรนปรับเปลี่ยนเพียงใด สุดท้ายคนชนชั้นรากหญ้าอย่างเขาก็ไม่มีวันหลุดพ้นจากวังวนความอับจนเหล่านี้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8

ฉางซือเหยีย: ผมเพียงแต่หวังว่า...คนเราทุกคนจะมีเหตุผล ไม่มีใครรังแกใคร แต่ผมก็เห็นเพื่อนเก่า ๆ ของผมแต่ละคน ๆ ถ้าไม่อดตาย ก็ถูกฆ่าตาย ผมร้องไห้จนไม่มีน้ำตาเหลือแล้ว ซงเอ้อร์เหยีย เพื่อนเก่าของผมอดตายไปแล้ว ผมต้องออกไปขอโลงศพให้เขา เขายังมีเพื่อนอย่างผมไปขอร้องให้เขา แล้วตัวผมเองล่ะ ผมรักชาติแต่มีใครรักผมบ้างล่ะ ดูซิ (หยิบกระดาษเงินกระดาษทอง เงินงเด็กออกมาจากกระຈາด) ผมเจอขบวนแห่ศพไปสุสาน ผมเก็บแบงก์งเด็ก กระดาษเงินกระดาษทองมาได้บ้าง ผมไม่มีเสื้อผ้าสวยงามเตรียมไว้ก่อนตาย ไม่มีโลงศพ ผมเตรียมให้ตัวเองได้แต่แบงก์งเด็ก กระดาษเงินกระดาษทอง ฮ่า ฮ่า ฮ่า

ฉินจ้งอี้: ซื่อเหยีย เรามาทำพิธีเช่นไหว้อาลัยให้พวกเรากันเองดีไหม เอากระดาษเงินกระดาษทอง แบงก์งเด็กมาโปรย ถือว่าสำหรับตาแก่อย่างเรา 3 คน ก็แล้วกัน

หวังลีฟา: ถูกแล้ว ซื่อเหยีย เรมาร้องตะโกนแบบขบวนแห่ศพไปสุสานสมัยโบราณกัน... (เหลาเส่อ, 2558, น. 111)

“ผมรักชาติแต่มีใครรักผมบ้างล่ะ” ข้อความของฉางซือเหยียคือบทสรุปสำคัญของบทละครพูดเรื่องนี้ที่สะท้อนแทนคำพูดของคนชั้นรากหญ้าให้เห็นว่า การที่พวกเขาพยายามปรับตัว เสียสละเพื่อให้ชาติสามารถก้าวไปข้างหน้าได้ แต่ชาติรวมถึงชนชั้นนำเองก็ไม่เคยเหลียวแลพวกเขาเช่นกัน ความสิ้นหวังของพวกเขา ถ่ายทอดมาสู่การจัดงานศพให้กับตัวของพวกเขาเอง และในตอนท้ายภาวะอัปมงคลที่หวังลีฟาบอกกล่าวว่าตนนั้นไม่มีแม้แต่เสื้อผ้าสวย ๆ หรือโลงศพที่เตรียมไว้ก่อนตาย ความอัปมงคลที่

ไร่ซึ่งทางออกนำมาสู่การผูกคอตายของหวังลีฟาที่ตีแผ่ความมืดบอดในจิตใจของพวกเขา

ความตลกร้ายที่ล้อเลียนความอัปยศและสิ้นหวังของคนรากหญ้ายังเกิดขึ้นกับฉากในตอนท้าย เมื่อผู้อำนวยการเล่นมาถึงร้านน้ำชาของเถ่าแก่หวังลีฟาเพื่อซื้อกิจการร้านน้ำชาต่อ หากแต่เมื่อมาถึงเถ่าแก่หวังลีฟาได้ผูกคอตายไปแล้ว ประโยคสุดท้ายที่เสี่ยวหลิวหมาจิ้ง ลูกชายของหลิวหมาจิ้ง รายงานต่อผู้อำนวยการเล่นว่า “เถ่าแก่หวังครับ เถ่าแก่อาวูโสครับ เพื่อนเก่าของพ่อผม ท่านผู้มีอาวูโส (เข้าไปสักครู่แล้วออกมา) ขอรายงานท่านผู้อำนวยการ เขาผูกคอตาย ตายไปแล้วครับ ไม่รู้ทำไม” ในตอนจบก่อนปิดม่าน ผู้อำนวยการเล่นกล่าวปิดท้ายว่า “ดี ดี” ฉากดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการมองความตายเป็นเรื่องตลก (เหลาเส่อ, 2558, น. 114) การเพิกเฉยกับความตายของหวังลีฟา เสียดสีมุมมองของชนชั้นนายทุนที่มีต่อชนชั้นรากหญ้าได้อย่างแสนพรวง

เหตุการณ์ทั้ง 3 ฉากข้างต้น ยังเป็นการตอกย้ำเป้าประสงค์ของเหลาเส่อที่จ้องใจเล้ามุ่มมองบาดแผลอันโหดร้ายของชนชั้นล่างที่ถูกชนชั้นที่สูงกว่าขูดรีด ย่ำยีและทำร้ายจิตใจ ทั้งการขายลูกสาวให้เป็นเมียชั้นที่การทะเลาะกันเพราะแย่งนกพิราบของคนชั้นสูง ขณะที่ภาพอีกมุมหนึ่งคือชายชราเย็นชาขายของเพื่อหาเงินประทังชีวิต หรือแม้แต่การตัดพ้อถึงความทุกข์ที่ผ่านมา จนหมดสิ้นแห่งหนทาง ท้ายที่สุดจึงจบด้วยการปลิดชีวิตของตน

เมื่อนำปรากฏการณ์ข้างต้นย้อนกลับมามองในสังคมขณะนั้น สะท้อนให้เห็นการเสียดสีบริบททางสังคมในภาคการเมืองและประชาชนของเหลาเส่อที่กลุ่มนักการเมืองหรือคนในกลุ่มแนวหน้ามักให้ความสนใจกับประโยชน์ส่วนตน โดยมีค่านิ่งถึงผลเสียหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น ในแง่ความคิดแบบมาร์กซ์ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci ปี ค.ศ.

1891-1937) นักคิดมาร์กซิสม์คนสำคัญในศตวรรษที่ 20 ได้ให้ทัศนะไว้ว่า กลุ่มคนรากหญ้าหรือคนที่สถานะของกลุ่มชนชั้นรอง คือผู้ที่ไม่สามารถแปลงเสียงเพื่อเรียกร้องอะไรได้ หรือแม้จะมีเสียงเรียกร้องได้ แต่ก็ปราศจากผู้ฟัง (วัชรพล พุทธิรักษา, 2561, น. 172) คนรากหญ้าในวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว คือภาพสะท้อนแห่งความเจ็บปวดที่ต้องการสื่อความให้เห็นว่า สุดท้ายแล้ว การเรียกร้องความชอบธรรมต่าง ๆ ของคนกลุ่มนี้ ยังคงเป็นเพียงเสียงเพรียกหาที่ถูกประวัติศาสตร์ทิ้งไว้ข้างหลังอย่างไม่เหลียวแล

7. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทละครพูดเรื่อง *ร้านน้ำชา* ไม่เพียงแต่ได้แสดงให้เห็นถึงระบบวิถีทางวัฒนธรรมของชาวจีนที่สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดจากสถานที่พบปะ พูดคุย หรือการทากิจกรรมบันเทิงเพื่อผ่อนคลายอารมณ์เท่านั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตรัสไว้ในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่อง *มองสังคมจีนผ่านวรรณกรรม* ไว้ว่า

“ร้านน้ำชาเปรียบเสมือนประเทศจีนในยุคต่าง ๆ ที่ท่านเหลาเส่อผู้แต่งได้ผ่านมา จนถึงการรุกรานของต่างชาติและมีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความคิดเรื่อง ร้านน้ำชา สะท้อนหลาย ๆ อย่าง สะท้อนความคิดของเหลาเส่อเองด้วย” (เทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาดจักรีสิรินธร, กรมสมเด็จพระ, 2563, น. 31)

ร้านน้ำชาจึงเป็นเหมือนพื้นที่จำลองสังคมจีนที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวของคนที่แหวะเวียนเข้ามาในร้านภายใต้อุดมคติของเหลาเส่อที่ต้องการสะท้อนภาพของสังคมในสมัยนั้น ขณะเดียวกันเมื่อวิเคราะห์ผ่านเหตุการณ์และบทพูดของตัวละครที่แหวะเวียนเข้ามาในร้านน้ำชาสะท้อนให้เห็นความโกลาหลของสังคมอันเกิดจากผลกระทบจากการเมือง ทั้งเศรษฐกิจ

ตกต่ำ ภาวะข้าวยากหามาแพงภายใต้ความป่วยไข้ทางการเมืองของประเทศ
จีนส่งผลให้กลุ่มคนรากหญ้าและคนชายขอบต้องนำลูกของตนไปขาย
เพื่อความอยู่รอด

สภาพในลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างปฏิบัติการทางสังคมอย่าง
หนึ่งซึ่งให้เห็นปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ที่เลาเส่อได้สะท้อนผ่าน “บาดแผล”
อันแสนโหดร้ายของตัวละครที่เป็นคนรากหญ้าใน 3 ประเด็นสำคัญ กล่าวคือ
1) การถูกกลืนรอนสีสภาพในการวิจารณ์การเมือง ซึ่งแม้พวกเขาจะเป็นหนึ่ง
ในส่วนประกอบทางสังคมและชาติ แต่เรื่องดังกล่าวกลับเป็นสิ่งต้องห้าม
ป้าย “ห้ามพูดเรื่องการเมือง” คือสัญลักษณ์แห่งการกลืนรอนสีสภาพในเรื่อง
ดังกล่าวและป้ายยังมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ตามวิถีความล้มเหลวทาง
การเมือง 2) การดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอด ที่คนรากหญ้าที่พวกเขาจะต้องหาทาง
ออกให้กับตนเองเพื่อให้สามารถมีชีวิตต่อไปได้ ถึงแม้สิ่งที่พวกเขากำลังทำ
ท้ายที่สุดแล้วอาจไม่มีประโยชน์ก็ตาม และ 3) ความอับจนแห่งหนทางชีวิต ที่
สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตที่ไร้ซึ่งทางออกของพวกเขาที่ไม่มีผู้ใดเหลียวแลและ
สนใจในความเป็นไปของพวกเขา แม้แต่ความทุกข์และความตายของพวกเขา
ยังคงเป็นเรื่องตลกในสายตาพวกชนชั้นสูงและชนชั้นนายทุน

นอกจากนี้ เมื่อมองคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องดังกล่าว ยังสะท้อน
ให้เห็นถึงการบันทึกประวัติศาสตร์บาดแผล (Traumatic past) โดยสามัญชน
อย่างเลาเส่อ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์กระแสรอง หลายครั้งประวัติศาสตร์ส่วน
ใหญ่มักถูกบันทึกโดยชนชั้นนำ ความเป็นไปได้น้อยที่จะมีการบันทึกวิถี
ของชนชั้นแรงงานหรือชนชั้นรากหญ้า ผู้เป็นฟันเฟืองเล็ก ๆ ในการขับเคลื่อน
กลไกการเมือง บาดแผลอันทุกข์ระทมของคนรากหญ้าที่ปรากฏในบทละคร
พูดเรื่องดังกล่าวคือการท้าทายการบันทึกประวัติศาสตร์กระแสหลักที่
ต้องการเผยให้เห็นอีกมุมมองทางสังคมว่า แม้การเมืองจะเกิดจากความ

ต้องการผลประโยชน์ทางการเมืองจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่สำหรับคนรากหญ้า แล้วพวกเขาไม่ได้รับผลประโยชน์ใด ๆ จากเหตุการณ์ดังกล่าวเลย กรั่มซี กล่าวว่ กลุ่มคนที่ถูกกดขี่ ถูกเอารัดเอาเปรียบ รวมถึงคนที่ปราศจากอิสระในการปกครองตัวเอง และต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองอำนาจอำนาจของชนชั้นอื่นในสังคม เป็นกลุ่มคนที่ไม่มื้ที่ทางในประวัติศาสตร์ของตนเองในเอกสารของรัฐ ไม่ได้รับการเหลียวแล และจมอยู่ภายใต้เรื่องเล่าหลักของผู้ถูกปกครอง (วัชรพล พุทธรักษา, 2563, น. 139-141) เสรีภาพที่พวกเขาถูกไล้รอนไปจนหมดสิ้นทำให้คนกลุ่มนี้ไม่มีหนทางที่จะลื้มตาอำปากเรียกร้องสิทธิใด ๆ ให้กับตนเอง เพราะไม่ว่าการเมืองจะเดินไปในรูปแบบใด ชัยชนะจะตกเป็นของฝ่ายไหน กลุ่มคนรากหญ้ายังคงเป็นชนชั้นที่ถูกมองข้ามในสังคม รวมถึงความทุกข์ยาก ความอับจนของคนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นเรื่องที่ถูกซุกไว้ข้างหลังสังคม ดังคนรากหญ้าใน *ร้านน้ำชา* ที่ถูกทิ้งไว้ด้านหลังประวัติศาสตร์จีนในยุคป่วยไ้ พวกเขาไม่ได้รับการเหลียวแลและเยียวยาบาดแผลใด ๆ จากชนชั้นนำและสังคม ได้เพียงแต่ต้องเก็บบาดแผลนั้นและซ่อนมันไว้ในโลกแห่งความขมขื่นของสังคมที่คอยกดทับชนชั้นพวกเขาอยู่

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2561). *ประวัติศาสตร์จีน ค.ศ. 1900-1949*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- เทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร, กรมสมเด็จพระ. (2563). *มองสังคมจีนผ่านวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2539). ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล: กรณีการปราบปรามนองเลือด 6 ตุลา 19. *รัฐศาสตร์สาร*, 19(3), 181-194.
- บาร์ตส์ โรลิ่งด์. (2558). *มายาคติ*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

- ปิ่นอนิษฐ์ ผสมทรัพย์. (2561). ความย้อนแย้งในอุดมการณ์และการลิตรอน
ความเป็นมนุษย์ในเรื่องเล่าบาดแผล เรื่อง *Escape from Camp*
14. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 25(2), 143-179.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2554). ทศนะทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
แบบประชาธิปไตยของประชาชนชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพฯ.
วารสารวิจัยและพัฒนา, 5(1), 68-77.
- รัชกฤษ วงษ์วิลาศ. (2560). อ่าน 13 บุปผาแห่งนานกิง ของเหยียนเกอหลิง
ใหม่ ในฐานะตัวบทประวัติศาสตร์สตรีชายขอบ. ใน ปกรณ์
ลิมปยุสนร์ และศิริวรรณ วรชัยยุทธ (บ.ก.), *ประชุมวิชาการ
ระดับชาติจันตึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 ประจำปี
พ.ศ. 2560*, (น. 19-42). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วราภรณ์ ตระกูลสถุขดี. (2545). *จิตวิทยาการปรับตัว*. กรุงเทพฯ: ศูนย์
ส่งเสริมวิชาการ.
- วัชรพล พุทธรักษา. (2561). *อันโดนิโอ กรัมชี กับการจัดวางความคิดทางการเมือง:
ปรัชญาปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการปลดปล่อย
มนุษย์*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- วัชรพล พุทธรักษา. (2563). *บทสำรวจความคิดทางการเมืองของอันโดนิโอ
กรัมชี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมมติ.
- วีระชัย โชคมุกดา. (2554). *150 ปี ประวัติศาสตร์จีนยุคป่วยไข้*. กรุงเทพฯ:
ยิปซี.
- ศิริพร แทนสุวรรณ, และวรรณนะ หนูหมื่น. (2561). นัยสำคัญในเรื่องเล่า
ความเจ็บปวด “ฉันทือเอรี กับประสบการณ์ข้ามแดน. *วารสารวิทย
บริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 29(2), 172-183.

- สิทธิพล เครือรัฐติกาล. (2555). *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน.
- เส้าหย่ง หวังไห่ผิง. (2560). *หลังสิ้นบรรลัγγ์มังกร: ประวัติศาสตร์จีนยุคเปลี่ยนผ่าน* (กำพล ปิยะศิริกุล, แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.
- เหลาเส่อ. (2558). *ร้านน้ำชา* (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, แปล). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- อัมพร สุนันธนิช, และพวงเพชร สุรัตน์กุล. (บรรณาธิการ). (2562). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อารง สุทธาศาสน์. (บรรณาธิการ). (2546). *สังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abubakar, S. (2017). Art as Narrative: Recounting Trauma through Literature. *IRA-International Journal of Management & Social Sciences*, 5(1), 118-123.
- Balaev, M. (2008). Trends in Literary Trauma Theory. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 41(2), 149-166.
- Cui Yan. (2009). The Style of Lao She and Modern Chinese: A Study of Lao She's Literary Language in his Fictional Works (Doctoral dissertation). University of London, UK.
- Miller, P. (2014). *Willfully Ignorant*. Bloomington: Westbow Press.
- Collings, R. L. (2015). *Shedding Light on Dark Comedy: Humour and Aesthetics in British Dark Comedy Television* (Doctoral dissertation). University of East Anglia, UK.
- Connard, S. (2005). *The Comedic base of Black Comedy: An analysis of black comedy as a unique contemporary*

film genre (Master's Thesis). University of New South Wales, Australia.

Chen Changhong 陈长红、Wei Hong 魏宏《透过“莫谈国事”再读《茶馆》》，载《承德民族师专学报》2003年11月第4期。

Chen Enhe 陈恩和《中国当代文学》，上海：复旦大学出版社2016年版。

Gu weilie 顾伟列《中国文化通论》，上海：华东师范大学出版社2013年版。

Hong Zicheng 洪子诚《中国当代文学》，北京：北京大学出版社2013年版。

Lao she 老舍《茶馆》，北京：人民文学出版社2017年版。

Lao she 老舍《答复有关<茶馆>的几个问题》，载《剧本》1958年8月5号。

Qiu Mei 邱梅《论老舍<茶馆>的语言特色》，载《大众文艺》2017年，第10期。

Xu Lingyu 许玲玉, Zhou Junguo 周俊国《百日维新中的谭嗣同》，载《内蒙古教育学院学报》1998年，第1期。

Wang Yujuan 王宇娟《老舍《茶馆》中的人物语言设计特征分析》，载《大学语文建设》2020年，第4期。

Yang Yingping 杨迎平《论老舍《茶馆》人物的类型化创造》，载《民族文学研究》2015年，第1期。

Yi Ming 佚名 《“三教九流”指哪些人》，载《人才资源开发》2014 年，第 6 期。

Zhongguo Shehui Kexueyuan Yuyan Yanjiu Suo Cidian Bianjishi
中国社会科学院语言研究所词典编辑室《现代汉语词典（第 7 版）》，北京：商务印书馆 2020 年版。